Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной 21-һээ гарана | № 171 (16694) | 1984 оной июлиин 26, четверг | Сэн 3 мүнгэн.

Малаа һайн тэжээлээр хангая!

ҮХЫ АРГА ОМЖОНУУДАА ЭРЭГЛЭХЭ

Эдэ үдэрнүүдтэ районой бүхы ажахынууд үбһэ хуряалгадаа ороод, түлэг дундаа ажаллажа байнхай. Июль һарын эхеэр эгээл түрүүлэн үбһэндөө ороһон «Мир» болон «Сибиряк» колхозуудай, Туранай болон Түнхэнэй совхозуудай механизаторнууд яһала олон һүринүүдтэй болоод байна. Витаминтай ногооной гурил бэлэдхэхэ агрегадууд хаа хаанагүй хүдэлжэ эхилээ. Илангаяа «Сибиряк» колхоздо, Түнхэнэй болон Саяанай совхозуудта энэ үнэтэ тэжээл ехээр бэлэдхэгдэнэ.

Ажахынуудһаа гадна районой предприятинуудай эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд тэжээл бэлэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа байнхай. Райгүйсэдкомой шиидхэбэриин ёһоор коллектив бүхэндэ үбһэ болон ногоон тэжээл бэлэдхэхэ даабари үгтэһэн юм. Тэдэнэй олонхинь ногоон тэжээл бэлэдхэхэ түсэбүүдээ дүүргэнхэй. Эдэнэрһээ гадна һургуулиин үхибүүд, пенсионернүүд болон хүдөөгэй интеллигенци тэжээл бэлэдхэлэй хүдэлмэридэ хабаадуулагдана.

Тэжээлэй шанарта онсо анхарал хандуулагдана. Үбһэ сомохо, силос дараха технологиие наринаар сахяагүйдэ тэжээлэй шанар һайжархагүй байна. Юрын аргаар үбһэ бэлэдхэхэдэ 30—40 процент гээлтэдэ ороно, каротинайнь 90—95 процент хосорно. Һая сабшагдаһан ногоое 75 процент шииг-тэйгээр силос болгон дарахада, 25—30 процент шэмэтэ бодосынь һалашана. Ушар иимэһээ үбһэ болон силос бэлэдхэхэ технологическа шэнэ онол арганууды дэлгэрүүлхэ ба нэбтэрүүлхэ зорилготойгоор нёдондо жэлдэ Түнхэнэй совхоздо районой ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдые суглуулжа, семинар үнгэргэһэн байгаабди. Теэд энэ зорилгомнай бодото дээрээ бэелүүлэгдэнгүй үлэшоо бэлэй. Тиимэһээ үнгэрһэн жэлдэ колхоз, совхозуудтамнай бүхы бэлэдхэгдэһэн үбһэнэй 28 процентнь, силосэй 15,6 процентнь, витаминтай ногооной гурилай оройдоол 4 процентнь нэгэдэхи классай тэжээл гэжэ тоологдоо һэн. Илангаяа «Восточные Саяны» «Мир», «Сибиряк» колхозуудта, Саяанай совхоздо муу шанартай үбһэн, «Мир» болон Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта шанар муутай силос, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо ба Туранай совхоздо муу шанартай витаминтай ногооной гурил бэлэдхэгдэһэн байна.

Райондо холимол силос дараха онол арга хэрэглэгдэнэгүй. Тэрэниие дараха технологиин асуудалаар Саяанай совхоздо байнал семинар үнгэргөө бэлэйбди. Тэрэмнай мүн лэ үрэ дүн үгөөгүй. Мүнөө жэлдэ үбһэ болон силос бэлэдхэхэ технологическа шэнэ онол арганууды нэбтэрүүлхэ, холимол силос дараха хэрэгтэ бүхы анхаралаа хандуулжа, бодото дээрэнь бэелүүлхэ гэжэ оролдожо байнабди.

Үбһэ тэжээл бэлэдхэлэй хүдэлмэриин эхилхын урда тээ бүхы звено болон бригадануудые хамтын подрядай гуримда оруулха талаар ехэхэн ажал ябуулһан байнабди. Тэжээлэй шанарһаа дулдыдуулан, түлөөһыень зохёожо табиһан, звено болон бригадануудтай хэлсээ баталһан, социалис мүрысөөнэй дүримүүдые колхозник болон совхозой хүдэлмэришэн бүхэндэ ойлгуулжа үгэһэн байхабди.

Оронойшнай Эдеэ хоолой программа дотор ажахы бүхэн ниитынгээ адууһа малые хүсэд хүрэхэ, эрхим шанартай бүдүүн болон шэмэтэ тэжээлээр хангаха ёһотой гээд хэлэгдэнэ. Энээниие бэелүүлхэ хаһа түлэгтөө оронхой. Тэжээл бэлэдхэл — бултанаймнай нангин хэрэг мүн. Тиимэһээ энэ зорилгоёо бэелүүлхын тула бүхы хүсэеэ элсүүлэн оролдохо ёһотойбди.

В. ХОЛХОЕВ,
Түнхэнэй РАПО-гай түрүүлэгшын орлогшо.

ҮБҺЭШЭД МҮРЫСЭНЭ

Манай ажахын гол һалбаринь шубуу үсхэбэридгэ юм. Теэд тэрэнэй хажуугаар һү һаалиин фермэнүүдтэйбди. Эндэ жэлэй туршада нилээд ехэ һүн абтадаг гээшэ. Эдэ үнеэдһээ үбэлдөө һү ехээр һаахын тула үбһэ тэжээл яһала хэрэгтэй болодог. Энэ байгша ондо ниитын адууһа малда бүхыдөө 37,5 мянган центнер үбһэ бэлэдхэхэ зорилготойбди.

Мүнөө энэ харюусалгатай хүдэлмэри түлэгтөө оронхой ябажа байна. Ажахы дотор үбһэшэдэй оньһожоруулагдамал 4, гар хажууршадай 2 звено байгуулагдаад, нуга сабшалангууд дээрэ гаранхай.

Үбһэшэдэй бригадануудай гэшүүн бүхэндэ ажалайнь гол түлбэри, нэмэлтэ түлөөһэн, социалис мүрысөөнэй дүрим ойлгуулагдажа үгтөө. Социалис мүрысөөнэй дүнгүүд неделиин нэгэ дахин согсологдожо, түрүүшүүлдэ дамжуулгын улаан вымпел мүнгэн шантайгаар барюулагдана.

Нёдондо манай ажахы яһала элбэг хүрэхөөр үбһэ тэжээл нөөсэлжэ абаа һэн. Байгша ондо тэрээнһээ бага бэшээр суглуулха зорилготойбди. Үбэлжэлгын үедэ һү һаалиин фермэнүүдэй үнеэд, тугал, хашараг, буруудта бүхыдөө 40 мянган центнер һайн шанартай үбһэн хуряагдан сомогдохо юм. Урдаа табиһан энэ зорилгоёо нэрэтэй солотойгоор бэелүүлхын тула шухала хүдэлмэреэ саг болзортонь, эмхитэй һайнаар ябуулха болонобди. Сабшалга хуряалга хоёрой хоорондохи забһарыень ехэ болгохогүйе оролдохобди.

Арба гаран хоногой туршада Колесово һууринда витаминтай ногооной гурил гаргадаг агрегат хүдэлгэгдэжэ байна. Тэрэниие дүршэлтэй механизатор Владимир Алексеевич Перевозников хүтэлбэрилнэ. Эндэ хүдэлдэг хүнүүд хоёр халаанда ажаллана. Иигэжэ манай совхозой хүдэлмэрилэгшэд ниитынгээ адууһа малда элбэг хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ талаар ехэхэн хүдэлмэри ябуулжа байна.

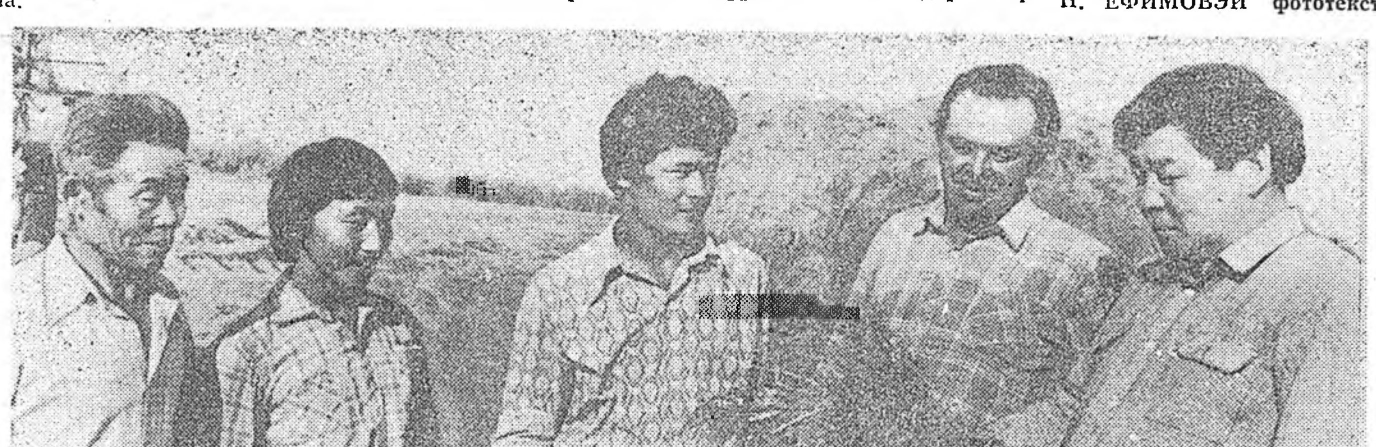
И. СТУЛЕВ,
Кабанскын шубуунай фабрикын директор.

Байгша ондо Хурамхаанай совхоздо үбһэшэдэй 14, тэрэ тоодо 4 оньһожоруулагдамал звено хүдэлжэ байнхай. Тэдэнэр дүн хамта 42600 центнер үбһэ бэлэдхэхэ даабаритай юм. Мүнөө үедэ үбһэшэдэй звенонуудай хоорондо социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Эндэ Ревомир Лукьянович Ланшаковой хүтэлбэрилдэг оньһожоруулагдамал звено түрүүшын үдэрһөө түрүүлнэ. Тус звенодо дүршэл ехэтэй механизаторнууд А. И. Гармаев, А. А. Вылков, М. Б. Очиров, А. П. Ларионов болон бусад хүдэлнэ. Тэдэнэр ниитынгээ адууһа малда гүйсэд хүрэхэ тэжээл бэлэдхэхын тула эртэ үглөөнһөө үдэшын харанхы болотор эршэ ехэтэйгээр хүдэлнэ.

Энэ жэлдэ Хурамхаанай совхоздо үбһэнһөө гадна 5 мянган центнер ногооной гурил үйлэдбэрилэгдэхэ, 50 мянган центнер силос даргадаха юм. Һүүлэй мэдээгээр ажахын малда 10 мянгаад центнер һайн шанартай үбһэн нөөсэлэгдөөд байна.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: дүршэлтэй механизатор А. И. Гармаев; түрүү звеногой гэшүүдтэй ажахын директор А. М. Япханов хөөрэлдэжэ байна.
Н. ЕФИМОВЭЙ фототекст.

НЁДОНДОНОЙХИҺОО БҮРИ ЕХЭЭР

Гансахан таряалан, сабшалан дээрэ һайн ургасын гараал һаань, адууһа малда үбһэ тэжээл зүндөө элбэгээр бэлэдхэгдэшэхэ бэшэ ха юм даа. Эндэ ажалай эмхидхэлһээ, хүнүүдэй өөрынгөө хүдэлмэридэ ямараар хандажа хүдэлһэнһөөнь ехэ юумэн дулдыдадаг гээшэ.

Үнгэрһэн гурба дүрбэн һүүлэй жэлдэ удаагаар ехэ ган гасуурай болоходо, колхозой гэшүүд хүгшэн залуугүй бултадаа гаража, эндэ тэндэһээ адхаар, тэбэреэр ногоо зулгаажа байгаад, газар дээрээ ургаһан юумые хуу суглуулжа абахые оролдогшо һэн. Тиигэжэ хүдэлһэнэй ашаар лэ манайхин хэдышье хүшэр бэрхэтэй жэлдэ үбһэ, һолоомо, бэдэржэ, холын область, хизаарнуудта ошоогүй. Бүхы арга хургыень оложо, өөһэдынгөө тэжээлээр лэ малаа муу бэшээр ондо оруулдаг байгаа.

Энэ жэшээ юу харуулнаб гэхэдэ, ямаршье жэлдэ тэжээл бэлэдхэлгын бүхы хүдэлмэриие урид зүбөөр түсэблөөд, һайнаар эмхидхэхэ, хүн зоной, техникэ болон мори унаагай хүсые зүбөөр элсүүлхэ гээшэ шиидхэхы удха шанартай байна.

Байгша ондошье сабшалангай ногоон, тэжээлэй ургамалнуудай ургаса эрхим һайнаар гараа гэхын аргагүй. Һайса үһалагдаһан сабшалангай ногооншье һанаһанда хүрэмэ ехээр ургаагүй. Хабартаа орой болотор хүйтэн байгаад, хура бороо хожомдожо ороод, иимэ байдал тохёолдобо.

Хэды тиимэшье һаань, энэ жэлдэ заатагүй 22,1 мянган центнер (нёдондонойхиһоо 4 мянган центнерээр ехэ) үбһэ, зелёнко хуряажа абахын тула бүхы оролдолгоёо гаргахабди.

Манайда гол түлэб үһалагдадаг бүхыдөө 757 гектар сабшалан бии юм. Үшөө 300 гектар олон жэлэй ногоо тариһан газартайбди. Мүнөө тэндэ оньһожоруулагдаһан 3 бригада үбһэ сабшажа, хуряажа байна. Эдэмнай хамтын подрядта ороһон тракторно-таряан ажалай бригаданууд болоно. Бригада бүхэн 8—8 трактор болон хэрэгтэй техникэтэй. Тус бүридэнь 14—15 хүн хүдэлдэг. Эдэнэрһээ гадна, модо, бургааһанай заха, таряалангай хажуугаархиие, багахан участогуудай ногоо сабшажа абаха 12 хүнһөө бүридэһэн үшөө нэгэ звено эмхидхэгдэнхэй. Тэдэ үбһэеэ морин косилкаар, гар хажуураар сабшажа абаха ёһотой. Тэдэнэр хуряахадаа тусхай ехэ шарга дээрэ һүрилөөд, тэрэнээ нэгэ газарта суглуулха 2 тракбортай. Энэ звеногой хүдэлмэриие хартаабхашан Н. К. Иванов хүтэлбэрилнэ.

Тиихэдэ оньһожоруулагдаһан 3 звеное тракторна бригадануудай бригадирнууд Н. Х. Валиулин, П. Ф. Гилязов, Л. В. Шамарин гэгшэд толгойлдог юм. Эдэмнай хэды шэнээн саг соо, ямар хүсөөр, хэды хэмжээнэй үбһэ бэлэдхэхэ, тэрэнэйнь центнер бүхэнэй өөрынь үнэ сэн хэды шэнээн байхаб, ямар гол түлөөһэ, урмашуулгын түлөөһэ абахаб гэжэ хуу тодорхойлогдоод, хамтын подрядаар договор баталагданхай. Ондоогоор хэлэбэл, бригада бүхэн үлүү хүниие абангүй өөһэдынгөө хүсөөр дааһан сабшалангайнгаа үбһые хуряажа абаха, тэрэнээ шадаал һаа, гаргаша багатайгаар бэлэдхэхэ гэжэ оролдоно.

Теэд хүдэлжэ шадахаар үбгэд, хүгшэдые, гэрэй эзэн эхэнэрнүүдые, һургуулиин һурагшадые энэ халуун хүдэлмэридэ байнал хабаадуулха гээшэ ехэ удха шанартай. Энээнэй ашаар гансашье ниитын мал бэшэ, мүн хубиин ажахынуудай үхэр мал тэжээлээр хангагдаха байна ха юм. Тиимэһээ Оронгын сомоной, Селенгинскэ поселково Соведүүдэй жэшээгээр манай Никольскын сельскэ Совет байнал хүн зониие тэжээл бэлэдхэлгэдэ олоор хабаадуулха хэмжээнүүдые абажа байна. Гол сабшаланһаа газаа тээгүүр, ойн соорхой, бургааһа шугын забһар соогуур ургаһан ногооё хуу сабшажа, бага, ехэшье һаань, үбһэ суглуулан, АВМ агрегадуудта зөөхэ даабари айл бүхэндэ шахуу үгтэнхэй.

Ажахын луговодууд Г. К. Ерофеев, И. И. Калашников гэгшэдэй үһалһан сабшалан дээрэ мүнөө үбһэ сабшалга, хуряалга түлэг ябуулагдажа байна. Түрүүшын үдэрһөө тракторай 10 гаран косилка ногоо сабшана. Жэшээнь, Түгнын голдо Н. Х. Валиулинай, П. Ф. Гилязовай звенонууд тус тустаа 100 гектарай ногоо унагаагаад, түрүүшын һүринүүдые бодхообо. Оборто хүдэлдэг Л. В. Шамаринай звеногойхид һүүлэй үдэрнүүдтэ ажалайнгаа эршые байнал эрид шангадхаа.

Манай АВМ-1,5 түхэлэй агрегат (ахалагша машинистэнь Н. П. Брылев) район соогоо эгээн түрүүлэн хүдэлжэ эхилээд, мүнөө 1000 гаран центнер витаминтай ногооной гурил болон гранул буйлуулан гаргаба. Һүүлэй үдэрнүүдтэ тус агрегадай хоёр халаан сүүдхэдэ 160—170 центнер тиимэ гурил татадаг болонхой. Һаяар тэрэнэй хажууда АВМ-0,65 түхэлэй хоёрдохи агрегадаа хүдэлгэхэмнай.

Энэ жэлдэ бидэ 15 мянган центнер сенаж, 6000 тонно силос, 12 мянган центнер витаминтай ногооной гранул болгогдоһон гурил бэлэдхэхэ ёһотойбди.

Иимэ хэмжээнэй шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхэ арга боломжо бии гү? Бии. Жэшээлхэдэ, түрүүшын ээлжээндэ июлиин һүүл багаар сабшажа, сенаж болгохоор 400 гектарта горох обёос хоёр холигдожо таригданхай. Ургасань муу бэшэ. Тиихэдэ ногоогоорнь силос дарахын тула 500 гаран гектарта ороохо таряанай, кукурузын, наран сэсэгэй холимол ургаса, мүн үшөө 190 гектар рапс, 100 гектар донник ургуулагдажа байна.

Сенаж, силос даралгада тусхай оньһожоруулагдаһан отряд республикын габьяата агроном, мүнөө пенсионер С. Е. Брылёвой хүтэлбэри доро хүдэлхэ юм. Тэрэ отрядта КСК-100 түхэлэй 2 комбайн, КУФ-1,8 түхэлэй 5 агрегат таримал ургамалнуудые сабшаха, хуряаха байна. Тэдэнһээ гадаһан ногоое хоёр—хоёр тэргэтэй К-700 түхэлэй 3 трактор, хэдэн автомашина зөөхэ болоно.

Мүнөө жэлдэ сенаж, силосэй шанарые һайжаруулха, арьбан ехэ байхынь тула илангаяа рапсын ногоондо 20 процент хүрэтэр һолоомо холилсожо бүхы силостээ элдэб консервантнуудые, минеральна зүйлнүүдые нэмэлсэхэбди. Мүн хүршэ Бэшүүрэй районой Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозойхидой жэшээгээр хартаабха болон элдэб ногоо холилсожо, тусгаар шэмэтэ силос дарахабди. Мүнөө хартаабха, һолоомо хэршэхэ ИРТ-165, тэдэниие нүхэ руу адхаха транспортёр гэхэ мэтэ бэлэн болгогдонхой.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлдэ манай колхоз бүхы 3600 условно толгой малдаа хамтадань 61,6 мянган центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй хоол бэлэдхэхэ байна. Ондоогоор хэлэбэл, малай условно толгой бүхэндэ 17,1 центнер тэжээл нөөсэлжэ абаха арга бии. Энэнь нёдондонойхиһоо һураггүй ехэ болоно. Иимэ тэжээл суглуулжа шадабал, мал ажалайнгаа ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ байнабди.

М. ТРЕТЬЯКОВ,
Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном.

КПСС-эй ДОКУМЕНТНҮҮДЭЙ СУГЛУУЛБАРИ

Юһэдэхез хэблэгдэһэн «КПСС съезднүүдэй, ЦК-гай конференцинүүд» болон Пленумүүдэй тогтоолнууд болон шиидхэбэринүүд» гэһэн суглуулбариин гурбадахи боти барлагдан гаргагдаба. Тэрэниие КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институт бэлдээ юм. 1922 оной декабрьһаа 1925 оной декабрь болотор партиин ажал ябуулгые харуулһан шухала документнүүд тэрээндэ оруулагданхай.

Бодото дээрээ В. И. Ленинэй политическэ захяа болоһон, тэрэнэй һүүлшын бэшэгүүд болон статьянуудаар (1922 оной декабрь — 1923 оной март) тус боти нээгдэнэ.

Боти соо толилогдоһон документнүүд СССР-тэ социализм байгуулха ленинскэ түсэбые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө дэлгэрһэн тэмсэлые харуулна. В. И. Ленинэй гол бодолнууд, тэрэнэй найруулһан эли тодо зорилгонууд Коммунис партиин бүхы ажал ябуулгые тодорхойлһон байгаа гээд харуулагдана.

Политическэ литературын хэблэлээр ном барлагдан гараба.

ҺАЙНДЭРЭЙ ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Кубын арадтай хамта совет хүнүүд аха дүү ороной алдарта революциочно һайндэрые — Национальна восстаниин үдэрые тэмдэглэнэ. Энэ һайндэртэ зорюулагдаһан Москвагай ажалшадай түлөөлэгшэдэй баярай суглаан июлиин 24-дэ болобо.

31 жэлэй саада тээ Монкадай казармые эрэлхэг зоригтойгоор добтолон абалга Кубын революциин эхи табиһан байгаа гээд үгэ хэлэһэн хүнүүд тэмдэглэбэ. Революциин ашаар түүхын богони болзорто ороной экономическа болон социальна хүгжэлтын шухала асуудалнуудые шиидхэхэ ёһотой политическэ бэеэ даанхай байдал туйлаха арга олдоһон байгаа.

Кубын Республикаһаа СССР-тэ байдаг этигэмжэтэ түлөөлэгшэ Луис Ф. Васкес эрхэ сүлөөтэ олтирогой арадуудта элдэб талаар узүүлэгдэдэг туһаламжын, дэмжэлгын түлөө Советскэ Союзда, бусад социалис оронуудта баяр баясхалан хүргэбэ.

(ТАСС).

НЭГЭН ҺАНАЛАА ЭЛИРХЭЙЛБЭ

Корейн хахад арал дээрэхи шахардуу байдалые һуларуулха, Азида ба бүхы дэлхэй дээрэ амгалан тайбан байдал бэхижүүлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн КНДР-эй шухала үүсхэлнүүдые дэмжэжэ байһанаа июлиин 24-дэ Москвада, түмэрбетон хэрэгсэлнүүдэй хоердохи комбинадта болоһон митингдэ хабаадагшад элирхэйлбэ. Гадаадын сэрэгүүдые Урда Корейн газар дээрэһээ гаргуулхын, амгалан тайбан демократическа үндэһэ һуури дээрэ ороние нэгэдүүлхын түлөө корей арадай тэмсэлтэй һаналаа нэгэдэлгын һарын хэмжээн соо тэрэ үнгэргэгдэнэ.

Баталан абаһан тогтоол дотороо американ империализмын болон Урда Корейн дахуулшадай зүгһөө арадай Корейдэ харша хорото ябуулганууды болюулха эрилтэ сугларагшад шангаар табиһан, корей арадай үнэн зүб хэрэг илан мандаха гэжэ батаар этигэжэ байһанаа элирхэйлһэн байна.

ХАМТЫН ШЭНЖЭЛГЭНҮҮД ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

НИИДЭЛГЫЕ ЗАЛАН ХҮТЭЛХЭ ТҮБ, июлиин 24. (ТАСС). Космонавтнуудай экипаж Леонид Кизим, Владимир Соловьев, Олег Атьков, Владимир Джанибеков, Светлана Савицкая болон Игорь Волк «Салют-7» — «Союз Т-11»—«Союз Т-12» гэжэ замбуулинай комплекс дээрэ түсэбөөр хараалагдаһан хүдэлмэреэ амжалтатайгаар үргэлжэлүүлһээр.

Медико-биологическа болон технологическа шэнжэлэлгэнүүдые хэхэ, аппаратура болон түхеэрэлгэнүүдые удаадахи туршалгануудта бэлдэхэ, һорилго хэхэ гэжэ хамтын ниидэлгын зургаадахи үдэрэй түсэбөөр хараалагдана. Амарха сагшье үлөөгдэнхэй.

Дэгдэн хөөрэлгын эрхэ байдалда элдэб биологическа зүйлнүүдэй электрофоретическэ хубаарилгые шэнжэлхэ хүдэлмэри «Таврия» гэжэ түхеэрэлгэ дээрэ мүнөөдэр дүүргэгдэнэ. Түхеэрэлгын нэгэ камера соо генноинженерно аргаар абтаһан халдабарита үбшэнһөө хамгаалха бодосууд сэбэрлэгдэнэ, харин хоёрдохидонь гриппэй вирусэй антигенэнүүдһээ тон сэбэр зүйл илгагдана. Үбшэнһөө хамгаалха ашаг үрэ ехэтэй вакцина болон һайба үйлэдбэрилгэдэ тэрэ хэрэглэгдэхэ юм. «Таврия» гэжэ түхеэрэлгэдэ шэнэ аппаратура болон системэнүүд хэрэглэгдэнэ.

Замбуулинай эрхэ байдалда материал үйлэдбэрилхэ программын хэмжээн соо «Электротопограф» гэжэ туршалганууд хэгдэжэ эхилэнхэй.

Телеметрическэ мэдээнэй мэдээсэлнүүдэй ёһоор, замбуулинай комплексын ниидэлгэ һаадгүй һайнаар үнгэрнэ. Бүхы космонавтнуудай бэенүүд һайн.

ГАЗОМОБИЛЬНУУД—АЯН ЗАМДА

ЛЕНИНГРАД. Эндэ нээгдэһэн заправкын юрын бэшэ станцида дүтэлжэ ерэһэн автомобильнуудай баллонууд газаар дүүргэгдэнэ. Гаргаша багатай, оршон тойронхиие бузарлуулхагүй түлишөөр иигэжэ городой автотранспортые хангалгада энэ АЗС эхи табиба.

Газаар дүүргэгдэһэн баллонууд агаар бузарлуулха газ гарганагүй. Гадна автомобильнуудай детальнууд хуушарнагүй. Москвагай И. А. Лихачёвой нэрэмжэтэ завод иимэ автомобильнуудые олоор бүтээн гаргана. Эдэ автомобильнууд мүн бензинээр хүдэлжэ шадаха. Нэгэ порци газ 200 гаран километр зайда хүрэхөөр хараалагданхай. Газай АЗС-үүдэй тоо олошоруулагдахаар хараалагдана.

Ерэхэ табан жэлэй туршада хорёод иимэ станци баригдаха. Үндэр дараса доро хүдэлдэг газопроводуудтай холбоотой станци бүхэн сүүдхын туршада табан зуу гаран машина хангаха аргатай. Ленинградай «Гипрогазспецгаз» институт ороной баруун-хойто зүгэй томо городуудта, Белоруссида, Прибалтикада 2000 он болотор иимэ станцинуудые бариха схемэ бэлдэжэ байнхай.

БҮХЭСОЮЗНА ЗҮБЛӨӨН БОЛОБО

Эдэ үдэрнүүдтэ манай республикада ороной ой модоной, модо болбосоруулгын, целлюлозно-саарһанай промышленностиин олон тоото хүдэлмэрилэгшэд айлшалба. Тэдэнэр ой модоной промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай, ажаһуудалай эрхэ байдал һайжаруулха талаар «Забайкаллес» нэгэдэлэй предприятинуудта хэгдэһэн хүдэлмэритэй танилсаа. Тиигэжэ тэдэнэр Сэлэнгын модоной баазын, Онохойн модоной комбинадай, Хандагатайн леспромхозой хүдэлмэришэдэй поселогуудта айлшалжа, тэндэхи ажалшадай ажал хэрэгтэй, ажаһуудалтай танилсаһан байна.

Уржадэр «Забайкаллес» нэгэдэлэй конференц-зал соо ой модоной, модо болбосоруулгын, целлюлозно-саарһанай промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй бүхэсоюзна зүблөөн боложо үнгэрбэ. Тэрэниие Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов нээжэ, республикын промышленностиин, хүдөө ажахын, ой модоной промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай туйлалтанууд тухай тобшоор хөөрэһэн байна.

Энэ зүблөөн дээрэ СССР-эй Ой модоной, модо болбосоруулгын, целлюлозно-саарһанай промышленностиин министрэй орлогшо К. М. Продайвода ороной ой модоной промышленностиин хүгжэлтэ, мүнөөдэрэй байдал тухай элидхэл хэһэн байна. Удаань «Забайкаллес» нэгэдэлэй генеральна директор Л. Д. Шопхоев, «Архангельсклеспром» нэгэдэлэй начальнигай орлогшо В. С. Задорин, «Сиблесстрой» управлениин начальник В. Ф. Лукашов, «Союзцеллюлоза» нэгэдэлэй начальнигай орлогшо В. В. Иртегов, «Тюменьлеспром» нэгэдэлэй начальнигай орлогшо А. Е. Кокшаров ба «Гипролестранс» институдай ахамад архитектор М. Я. Ицков, «Союзлесоэкспорт» нэгэдэлэй начальнигай орлогшо Н. С. Ермолов, «Мурманлес» нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо А. А. Кибиткин, Братска ЛПК-гай генеральна директорэй орлогшо В. И. Комаров, «Гипролеспром» институдай ахамад инженер В. Б. Титов, «Союзлесстрой» нэгэдэлэй генеральна директор В. А. Кошкаров «ВНИИдревэй» таһагай начальник В. Г. Разумовский, «Дальлесстрой» нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо В. И. Лебедь болон бусад үгэ хэлэжэ, ой модоной промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй ажаһуудалай, социальна эрхэ байдалые һайжаруулха талаар хэгдэдэг хүдэлмэри тухай хөөрэһэн байна.

МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКЭ һуралсал

ТҮШЭГ ТУЛГУУРИНЬ

КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй табиһан зорилгонуудые шиидхэлгэдэ үзэл сурталай бүхы эмхи зургаанууд, тэрэ тоодо бидэшье, библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд, хабаатай гээшэбди. Үзэл сурталай хүдэлмэриин эдэбхитэдтэ бүри нүлөө ехэтэй туһаламжа үзүүлхын тула партийна эхин, профсоюзай, комсомолой организацинууд, полит-гэгээрэлэй кабинедүүд болон элдэб албан зургаануудай библиотекэнүүд хоорондоо тон нягта холбоотойгоор хүдэлхэ ёһотой.

Хойто-Байгалай район дотор хүн зоной эрилтэнүүдые хангаха аргатай библиотекэнүүд нилээд олон юм. Гэбэшье полит-һуралсалда хабаадагшад — тэдэмнай бүхыдөө 20 мянга гаран хүн болоно— гол түлэб полит-гэгээрэлэй табан кабинедтэ болон горкомой партийна библиотекэдэ ошожо, ном абадаг байна. Тэдэнь эдэ олон уншагшадай эрилтэнүүдые гүйсэд хангаха аргагүй юм ааб даа. Тэрэ мүртөө БАМ-ай Буряадай участогай барилгашад болон ашаглагшад түмэр замые зубшан, тааруугаар ажаһуудаг, ажалладаг гээшэ. Районой ниитын болон профсоюзна библиотекэнүүд пропагандистнууд, политинформаторнууд, лекторнууд, агитаторнуудта ном шэлэхэ талаар туһалдагшье һаа, энэнь ямаршье тусхай түсэб, гуримгүйгөөр, уншагшадай тодорхой эрилтэнүүдые ёһоор шэнжэлэнгүйгөөр хэгдэдэг байна. Библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд курсануудай тематикые, һуралсалай түсэб, программануудые мэдэдэгшьегүй, юрэнхыдөө һуралсалые анхардагшьегүй байха юм. Тиимэһээ үзүүлдэг туһаламжань ёһо зүүһэн шэнжэтэй, эдэбхигүй һула байһан дээрэһээ пропагандистнууд, һурагшадай бэлэдхэлдэ нүлөөлдэггүй шахуу. Энэ талаар библиотекэнүүдэй ябуулдаг хүдэлмэриие нэгэдүүлжэ, тусхай шэглэлтэй болгохо һэдэлгэнүүд хэгдэһэн аад, энээнһээнь үрэ гараагүй.

Тиимэһээ марксистско-ленинскэ һуралсалда үзэхэ ниитын политическэ номуудые дэлгэрүүлхэ талаар элдэб албан зургаануудай библиотекэнүүдэй хүдэлмэриие партийна, комсомолой, профсоюзай организацинуудай ажал ябуулгатай нягтаар холбохо үүргэтэй зохилдуулан тааруулха түб байгуулха гэжэ КПСС-эй горкомой пропаганда болон агитациин таһагай ээлжээтэ заседани дээрэ шиидхэгдэһэн байгаа.

Мүнөөдэрэй байдалаар харахада, юумэн яһала хэгдээ. Үзэл сурталай хүдэлмэриин эдэбхитэдые хангаха зононууд тодорхойлогдожо, тус тус библиотекэнүүдтэ даалгагдаа. Партийна организацинуудай мүнөө үедэ эрхилдэг политическэ һуралсалай түсэб, программанууд библиотекэнүүдтэ үгтэнхэй. Пропагандистнууд, һурагшадай списогүүдшье тэдээндэ байдаг болоо. Политическэ болон экономическа һургуулинуудта шудалдаг программануудтай зохилдуулан, библиотекэнүүд картотекэнүүдые, тус тус темээр үзэхэ номуудай списогүүдые табидаг, номой выставкэнүүдые эмхидхэдэг байха юм.

КПСС-эй обкомой Политическэ гэгээрэлэй байшангай, Горькиин нэрэмжэтэ республиканска научна библиотекын, «Знание» бүлгэмэй республиканска организациин правлениин бэлдэһэн «Марксистско-ленинскэ һуралсалай һургуулинуудта ниитын-политическэ литература дэлгэрүүлгын нэгэн ниитэ түсэбые» бэелүүлхэ талаар хүдэлмэри ябуулжа байнхайбди.

Үнгэрэгшэ һуралсалай жэлэй эхиндэ районой 14 библиотекын дэргэдэ ниитын гуримаар хүдэлдэг полит-гэгээрэлэй кабинедүүд нээгдэһэн байгаа. Тэдэнэй зорилгонь хадаа пропагандистнуудта, һурагшадта методическа туһаламжа үзүүлхэ, һуралсалай эгээл нүлөө ехэтэй түхэл янза, онол аргануудые нэбтэрүүлхэ, үзэл сурталай, политико-ниитын хүдэлмэридэ библиотекэнүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ ябадал болоно. Библиотекын хүдэлмэрилэгшэд партийна организацитай хамта кабинедэй хүдэлмэриин түсэб табижа, үзэл сурталай эдэбхитэдтэ бүтэмжэтэй туһаламжа үзүүлдэг байха юм. Бүхы пропагандистнууд тоо бүридхэлдэ абтанхай. Нижнеангарскын районой түбэй библиотекын, Кумора һууринай хүдөөгэй библиотекын, Шэнэ Уоян, Северомуйск поселогуудай профсоюзай библиотекэнүүдэй хүдэлмэриие тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Полит-гэгээрэлэй кабинедүүдэй үндэһэ һууринь болодог эдэ библиотекэнүүд кабинедүүдые даагшанартай, партийна организацинуудай секретарьнартай нягта холбоотойгоор хүдэлдэг байха юм. Ниитын хүдэлмэридэ библиотекарьнууд бүри эдэбхитэйгээр хабаадажа, пропагандистнууд, агитаторнуудай семинарнууд дээрэ үгэ хэлэдэг, тэндэнь номой выставкэнүүдые дэлгэдэг болоо. Организацинуудта болодог пропагандистын үдэрнүүдтэ тэдэнэр өөһэдөө ошодог, мүн һуралсалай хэшээлнүүд дээрэ номой шэнжэлэл, хөөрэлдөөнүүдые дурадхадаг юм. Библиотекэнүүдтэ, жэшээнь, түбэй районно библиотекэдэ, пропагандистнуудай семинарнууд үнгэрдэг, мүн Нижнеангарск поселогой партийна организацинуудта ябуулдаг «һуралсалай экран» эндэ үлгэгдэнэ. Залуу мэргэжэлтэ, Зүүн Сибириин соёлой институт дүүргэһэн Татьяна Карташова энэ талаар эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлнэ. һунгалтада бэлэдхэлэй үедэ Шэнэ-Уоян поселогой 138-дахи оньһожоруулагдамал колоннын профсоюзна библиотекэдэ агитаторнуудай семинар үнгэрөө һэн. «Ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэдэ болон эрдэм, техникын хүгжэлтэдэ библиотекэнүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоолой гараһаар 10 жэлэй ойдо зорюулагдаһан һарын үедэ районой библиотекэнүүд ниитын-политическэ литературые, библиотекэ, библиографи тухай эрдэм мэдэсые эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлээ юм. Жэшээнь, түгэсхэлэй хэшээлэй урда тээ Дорпрофсожой түбэй библиотекэ «Нижнеангарсктрансстрой» трестын парткомой полит-гэгээрэлэй кабинедтэй хамта «Эдэбхи түгэс ажаһууха хараа бодолые бүридүүлгэ— залуушуулые зан заншалай талаар хүмүүжүүлгын зорилго» гэһэн темээр конференци үнгэргэһэн байгаа. Тэрээндэнь «Нижнеангарсктрансстрой» трестын зарим эмхинүүдэй комсомолой полит-һуралсалай һургуулинуудай пропагандистнууд болон һурагшад хабаадаа. Тиихэдэ Шэнэ-Уоян, Северомуйск поселогуудай библиотекэнүүд түгэсхэлэй хэшээлнүүдэй урда тээ ехэ хүдэлмэри хээ.

Ниитын гуримаар хүдэлдэг полит-гэгээрэлэй кабинедүүдые библиотекэнүүдтэ нээхэдэ, ехэ тааруу гэжэ партийна организацинуудай секретарьнар һанамжална. Политическэ болон экономическа һуралсалые ябуулха талаар библиотекэнүүд горитой туһаламжа үзүүлхэ аргатай гэжэ тэдэнэй дэргэдэ тиимэ кабинедүүдэй нээгдэһэнһээ хойшо үнгэрһэн үе саг харуулаа.

Районой полит-гэгээрэлэй кабинедүүдые даагшанарай суглаан дээрэ үзэл сурталай эдэбхитэдые хангаха талаар библиотекэнүүдэй ябуулдаг хүдэлмэри тэмдэглэгдээ бэлэй. Кабинедүүдые даагшанар нютагай библиотекэнүүдэй хүдэлмэриие залан хүтэлбэрилдэг, мүн ниитын гуримаар хүдэлдэг кабинедүүдтэ туһаламжа үзүүлдэг гээшэ.

Оролдолго гаргаһан библиотекарьнүүдэй ажалынь хододоо урагшатай гэжэ элдэб албан зургаануудай библиотекэнүүдэй хамтын хүдэлмэриин зарим тэды дүнгүүдые согсолон, тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Жэшээнь, ниитэ-политическэ литературые уншагшадта үгэлгэ районой түбэй библиотекэдэ — 40 процентээр, Шэнэ-Уоян поселогтохи 3-дахи филиалда — 50 хэһэгээр дээшэлээ. Мүн бусадшье тээ тиимэ байгаа.

Үшөө нэгэ шухала зүйл гэхэдэ, библиотекын хүдэлмэриие партбюрогой секретариин зүгһөө анхарһан газарта һайн үрэ дүнгүүд туйлагдаа. Жэшээнь, 138-дахи оньһожоруулагдамал колоннын партбюро кабинедэйнгээ хүдэлмэриие үнгэрэгшэ жэлдэ хоёр дахин хаража үзэһэн. Библиотекые даагша Р. Ф. Давыдова 52-дохи мостоотрядай партийна бюрогой үмэнэ ходо тоосодог гуримтай.

Библиотекэнүүд хадаа ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ талаар партийна организацинуудай шухалын шухала түшэг тулгууринь болоно гэжэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указаар һаяшаг баталагдаһан «СССР-тэ библиотекэнүүдэй хэрэгые эрхилхэ дүрим» дотор тодорхойлогдоо бэлэй. Энэ ушарые районой библиотекэнүүдэй дэргэдэ ниитын гуримаар хүдэлдэг полит-гэгээрэлэй кабинедүүдые байгуулга баталан харуулаа.

В. МОНСОРОНОВА,
КПСС-эй Северобайкальскын горкомой партийна библиотекые даагша.

Марина Коробова — Улаан-Үдын «Теплоприбор» заводой залуу хүдэлмэришэн. Радиохабсаргагша Марина Коробова залуу хүдэлмэришэн бүхэн өөрын хубиин тамгатай болохо гэһэн үүсхэл завод соогоо гаргаа бэлэй. Марина үйлэдбэриингээ даабаринуудые ходо үлүүлэн дүүргэдэг юм. 1981 ондо тэрэ «Арбан нэгэдэхи табан жэлэй залуу гвардеец» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: залуу хүдэлмэришэн М. Коробова.

А. ШОЙЖОЛОБОЙ фото.

АМЖАЛТАЯА АРЬБАДХАНА

СССР-эй 60 жэлэй ойн нэрэмжэтэ Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай коллектив республикымнай промышленностиин түрүүшүүлэй нэгэн гэжэ тоологдоһоор үнинэй юм. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө социалис мүрысоонэй туг эндэ дээрэ үргэгдэнхэй. Комбинадай хүдэлмэришэд энэ жэлдэ урда урдынхиһаа эмхитэй һайнаар хүдэлжэ байна. Предприятиин продукци үйлэдбэрилхэ түрүүшын хахад жэлэй түсэбүүд бүхы талаараа амжалтатай дүүргэгдээ. Жэлэй эхинһээ тэдэнэр хамаг арга боломжонуудаа элирүүлэн хэрэглэһэнэй ашаар ажалай шэнэ илалта туйлаа. Тиигэжэ энэ хугасаа соо продукци худалдаха түсэб 102,3 процент, товарна продукци гаргаха түсэб 103,1 процент, вольфрамай концентрат абаха түсэб 102,9 процент дүүргэгдээ.

КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдтэ харюу болгон, түсэбһөө гадуур ажалай бүтээсые 1 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые 0,5 процентээр нэмээжэ хямдаруулха гэһэн социалис уялгаяа комбинадай хүдэлмэришэд мүн лэ дүүргэһэн байна. Тодорхойлон хэлэбэл, түсэбһөө гадуур ажалай бүтээсэ 2,1 процентээр дээшэлүүлэгдэһэн, продукциин өөрынь үнэ сэн 4,8 процентээр хямдаруулагдаһан байна.

Комбинадай коллективүүдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысоондэ П. А. Костолевой удэридадаг Холтоһоной уурхайн, В. Г. Сомодуровай хүтэлбэрилдэг Юнхэрэй шанаржуулгын фабрикын коллективүүд түрүүлжэ ябана.

Г. ЯТКАРКИНА,
комбинадай түсэблэлгын таһагай начальник.

ҮДЫНХИД ҮРГЭНӨӨР ДЭМЖЭНЭ

Хориин районой Үдын совхозой Баян-Голой отделениин Л. М. Ванданцинай хүтэлбэрилдэг оньһожоруулагдамал звено үзэсхэлэн һайхан Шүбэгэ гэжэ газарта хүдэлнэ. Энэ звено июлиин 10-һаа үбһэндэ ороод, түрүүшын 2—3 хоногой туршада косилка, тармуур болон бэшэшье техникэеэ хүдэлмэриинь үедэ шалгажа, ямаршье һаадгүй ябаха аргатай болгобо. Механизатор Михаил Козлов тракторайнгаа тармуурта гидравлическа оньһон түхеэрэлгэ тодхожо, үбһэ тармалгын үедэ жэншэдгүй һайнаар хүдэлгэнэ. Энэ звенодо үбһэ хуряалгын хүдэлмэри гүйсэд оньһожоруулагданхай. «Киргизстан-2» түхэлэй пресстэ суглуулһан үбһэн дарагдажа, тюк болгон гаргагдана. Эндэ дүршэл ехэтэй механизаторнуудтай хамта мүнөө жэлдэ 10 класс дүүргэһэн Владимир Корытов, Александр Рассадин, Василий Истомин гэгшэд хүдэлнэ. Эдэ хүбүүд бэрхэ хажууршан Василий Корпачевтой гараар үбһэ сабшана. Тэдэнэр шугы, бургааһан соогуур, ханаабай, харгын захаар түүбэрилэн ногоо унагаана. Мүнөө жэлдэ Шүбэгэ гэжэ газарай 250 га сабшалангай ургасань нёдондонойхидо балай хүрэхэгүйшье һаа, гектар бүхэнһөө дунда зэргээр 14—15 центнер һайн шанартай үбһэ абаха зорилготойбди гэжэ звеногойхид хөөрэнэ. Хүдэлмэриин түсэбэй ёһоор үдэр бүхэндэ 1000 тухай тюк үбһэн гаргагдахаар хараалагданхай. Энэнь 200 центнер болоно. Звенодо ажалай эмхидхэл һайнаар табигданхай гэжэ тэмдэглэлтэй. Эндэ бүхыдөө 15 хүн хүдэлмэрилнэ, үшөө 4—5 хүн һаяар ерэхэ. Партийно-комсомолой бүлэг байгуулагданхай. Тэдэнэй эдеэлдэг газарай буланда хүдэлмэриинь түсэб, социалис уялга аржыса бэшээтэй.

— Үбһэ хуряалгын үедэ сабшалга һурилэлгэ хоёрой хоорондо ехэ забһар гаргахагүйн тула оролдохо болонобди. Түлишэ, тоһодолгын материал алмаха, оньһон техникэеэ наринаар хэрэглэхэ байнабди. Ниитын адууһа малда тэжээл бэлэдхэлгэ дээрэ ажаллажа шадаха хүн бүхэниие хабаадуулха гэһэн Улаан-Үдын районой Оронгын сомоной, Кабанскын районой Селенгинскын поселково Соведүүдэй уряалые бидэ ехэтэ дэмжэнэбди, — гэжэ звеное даагшын орлогшо, дүршэл ехэтэй луговод Владимир Мартынов хөөрэнэ. Мүнөөдэрэй дүнгөөр 50 центнер тюк гаргаабди. һаяар хүдэлмэриингээ түсэбэй ёһоор ажалайнгаа бүтээсые эрид дээшэлүүлхэ аргатайбди,— гэжэ тэрэ үгэеэ үргэлжэлүүлнэ.

Мүн Хан-Жаргалан гэжэ газарта совхозой оньһожоруулагдаһан звеногой үбһэшэд хүдэлжэ байба. Тэдэнэр Ринчиндоржи Бадмаевич Малановай хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай звено болоно. Эндэ үндэр наһатай боложо, амаралтада гараһаншье һаа, халуун хүдэлмэриин үедэ совхоздоо хамһалсаха гэжэ шиидэгшэд олон. Үбһэндэ гаралсаһан коммунист Жамьян Найданович Намжилов, Бальжинима Чимитдоржиев гэгшэд залуушуулые дүй дүршэлдөө һургана. Мүнөө үедэ звеногойхид гар хажуураар 6 га ногоо сабшажа унагаанхай. Тэрээнһээ гадна косилкаар ехэ талмайн ногоо сабшаба. Үбһэшэдэй хүсэл эрмэлзэл тушаа арбан класс дүүргэһэн Марина Дабаева, Дарима Жамбалова, 9-дэхи классто ороһон Аюна Долгорова гэгшэд баяртайгаар мэдүүлнэд. Звеногойхид эндэхи сабшалан дээрэһээ 4600 центнерһээ бага бэшэ үбһэ хуряажа абахаар шиидэнхэй. Совхозой бүхы үбһэшэдэй дунда социалис мүрысөөн һайнаар эмхидхэгдээ. Табан хоног бүхэндэ дүн гаргагдажа, илагшадта улаан туг-хан, мүнгэн шан барюулагдаха юм. Мүн үбһэ хуряалгын дүүрэхэдэ, үбһэшэдэй звенонуудта тусхай шангууд үгтэхөөр хараалагданхай.

Үдын хүдөөгэй соёлой байшангай хүдэлмэришэд концерт бэлдэжэ байна. Лекци, хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэхэ, «Сахилгаан», «Дайшалхы» хуудаһанууд гаргагдажа эхилээ.

— Ойлгууламжын, хүн зоной хэрэглэмжэ хангалгын асуудалнууд совхозой партком болон профкомдо харагдаад, бэелүүлэгдэжэ байнхай гэжэ ажахын профкомой түрүүлэгшэ С. Ф. Шурыгин хэлэнэ.

Б. ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ,
манай корр.

ТҮРҮҮ ОНОЛ АРГААР

Кабанскын районой Байгалай модоной баазада ажалай түрүү дүй дүршэл, шэнэ техникэ хэрэглэн, һүүлэй үедэ хүдэлмэришэн бүхэнэй хэдэг ажалай нормые 12 процентээр дээшэлүүлһэн байна. Мүнөө П. Г. Карповай хүтэлбэрилдэг бригадынхид нормоор хараалагдаһан гурбан вагоной орондо, халаанай туршада 5—6 вагондо модо ашана. Иимэ үндэр бүтээсэ туйлахын тулада ажалай һайн эмхидхэлэй хэрэгтэй байһаниинь элитэ. Бригадир П. Г. Карпов хүдэлмэришэн бүхэнэй халаан соо хэхэ хүдэлмэриие эли тодоор ойлгуулжа үгэдэг.

Эндэ крановщик П. Б. Лупиков, ашаалагдаһан модо уягшад О. И. Воронцов, А. А. Сумкин гэгшэд бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлжэ, халаанайнгаа нормо хоёр дахин үлүүлэн дүүргэнэ. Аха нүхэдэйнгээ хажууда залуу хүдэлмэришэд мүн лэ бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлхэеэ эрмэлзэнэ. Тиигэжэ тус бригадынхид байгша оной апрель һараһаа эхилжэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлэй тоосоогоор хүдэлжэ эхилһэн юм. Мүноо энэ түрүү бригадын гэшүүд бүхы арга боломжонуудаа һайнаар тооложо үзоод, байгша оной эсэс багаар табан жэлэй түсэбтэ даабариие, абаһан социалис уялгануудаа сүм бэелүүлхэ гэһэн зорилго урдаа табяад, габшагайгаар хүдэлжэ байна.

— Туйлаһан амжалтаяа арьбадхахын тулада бидэнэр хоёрдохи хахад жэлэй эхинһээ бригадна подрядай гуримаар ажаллажа эхилээбди. Коллективэймнай зорилгые баазымнай захиргаан дэмжэжэ, зарим тэды туһаламжа хүргоо,— гэжэ бригадир П. Г. Карпов хөөрэнэ.

С. БОГУСЛАВСКИЙ.

ВЛАДИМИРСКА ОБЛАСТЬ. Вязниковска улһан бүдэй комбинадай бүд нэхэгшэ, Социалис Ажалай Герой, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Р. А. Гаврилова СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүнээр хоёрдохиёо һунгагданхай.

һургуулиие шэнэдхэн хубилалга тухай совет-чехословак хани барисаанай нэрэмжэтэ 6-дахи һургуулиин багшанартай Р. А. Гаврилова хөөрэлдөө үнгэргэнэ. Энэ һургуулида ажалда дуратайгаар, гоё һайханиие ойлгохоор һуралсал ябуулагдадаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн, бүд нэхэгшэ Р. А. Гаврилова, багшанар Е. В. Федорова, Т. И. Мартынова, һургуулиин директор, РСФСР-эй һургуулинуудай габьяата багша В. А. Бачурин, багша Л. А. Ванчикова.

ТАСС-ай фотохронико.

Совет орон дотор

СТАВРОПОЛИИН ТАРЯАШАДАЙ АМЖАЛТА

СТАВРОПОЛЬ. Ставрополиин полинууд дээрэһээ нэгэ миллион тонно ороохон гүрэнэй амбаарта адхагдаба. Ургаса хуряалгын дүүрэтэр элеваторнуудта дүн хамта 1.960 мянган тонно ороохо тушааха гээшэ хизаарай колхоз, совхозуудай хамтын уялга болоно.

Хизаар дотороо эгээ түрүүлэн Левокумска районой ажахынууд гүрэндэ шэниисэ, ешмээн худалдаха жэлэй даабаринуудые дүүргэбэ. Дүрбэ хүрэхэгүй жэлдэ табан жэлэйнгээ даабариие дүүргэжэ амжаһан «Урожайненский» совхоз ороохоной полидо эзэн ёһоор хандаха талаар жэшээ харуулна. Таряалангай ашаг шэмые дээшэлүүлхын түлөө мүрысэдэг хүршэ «Октябрьский» совхоз ороохо худалдаха түсэбтэ табан жэлэй даабариие дүүргэхэ дүтэлөө.

МЕХАНИЗАТОРНУУДАЙ ДИПЛОМУУД БАРЮУЛАГДАА

ЛЕНИНГРАД. Ленинградска областиин мелиоративна отрядуудта 500 гаран хүбүүд, басагад хүдэлмэриин түрүүшын үдэрые һая эхилбэ. Ленинградска областиин хүдөөгэй техническэ мэргэжэл олгодог һургуулинуудта тэдэнэр гурбан жэлэй бэлэдхэл гараа юм. «Ленмелиорация» нэгэдэлэй нүүдэл оньһожоруулагдамал бүхы 25 колонно гол мэргэжэлтэй кадрнуудаар сүм бүридхэгдэбэ.

Нүүдэл оньһожоруулагдамал колонноонуудта шухала хэрэгтэй мэргэжэлнүүдые хүбүүд, басагад шудалаа юм. Дунда һуралсал тухай дипломуудтай хамта һургуули дүүргэгшэдтэ түрүүшынхеэ үргэн шэглэлэй механизаторнуудай дипломууд барюулагдаа.

һуралсалай аудиторинуудта оньһожоруулагдамал отрядуудай бүридэлдэ үйлэдбэриин практика гарахадаа, намаг дээрэ хүдэлхэ хүсэ ехэтэй тракторнуудһаа эхилээд, экскаваторнууд хүрэтэр мелиоративна бүхы техникые хүбүүд, басагад жолоодожо һураа юм. Туршалгын полигонууд болон научна түбүүдэй лабораторинуудта практикантнууд шулуу суглуулдаг комбайнуудые, хүрьһэ дэбдидэг машинануудые, Ленинградай мэргэжэлтэдэй байгуулһан бусад шэнэ түхеэрэлгэнүүдые шудалһан байгаа. Хамтын подрядта гол анхаралай хандуулагдадаг мелиоративна барилгын экономикын курсануудые тэдэнэр баһал гараа юм.

«Ленмелиорация» нэгэдэлдэ үйлэдбэриин участогууд болон бригадануудай 80 шахуу процентнь иимэ аргаар хүдэлнэ. Энээнэй ашаар мүнөө жэл 10 мянга шахуу гектар һайжаруулагдаһан газар областиин ажахынуудта болзорһоонь урид дамжуулха арга бии болоһон байна.

ШЭНЭ ГЭРНҮҮДЫЕ ТОЛЛОНО

ВИТЕБСК. Хотын шэнэ үйлсөөр — Илалтын проспектээр Витебскын хүн зоной хэдэн арбаад гэр бүлэ шэнэ гэрнүүдые толлобо.

Дайнай һүүлээрхи жэлнүүдтэ областной түбэй гэр барилгын комбинат хоёр миллион дүрбэлжэн метр гэр байра барьяа юм. 40 жэлэй саада тээ үнэһэн тоборог болоторoo һандаргагдаһан Витебскые һэргээн бодхоолгодо комбинадай хүдэлмэрилэгшэдэй оруулһан хубита ехэ юм. Тус комбинадай коллектив хотын гэр байрын хахадһаа ехэ хубитые индустриальна аргаар бодхоогоо.

Шэнэдхэн һэльбэгдэһэнэй һүүлээр амяаран таһалгануудтай, уужам кухнинуудтай, коридорнуудтай, хамһабариин байрануудтай, түгэс түхеэрэлгэтэй гэрнүүдые комбинадта бүтээдэг болоо юм. Проектнүүдэй бүри орёо хүшэр, шанарта ехэ эрилтэнүүдэй табигдадаг болоошье һаань, городто гэр байра барилгын эршэ һуларнагүй. Цехүүдтэ конвейерна лининүүдые нэбтэрүүлһэниинь, объектнүүд дээрэхи хабсаргалгын ба шэмэглэн гоёолгын хүдэлмэри оньһожоруулха хэрэгсэлнүүдые хэрэглэдэг болоһониинь ехэ туһатай байна.

— Ойн баярай шэнэ барилгын адрес онсо удхатай юм, —гэжэ комбинадай начальник В. Дубинец хэлэнэ.— Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнда совет арадай туйлаһан Илалтын 40 жэлдэ зорюулагдаһан социалис мүрысоон предприяти дээрэ дэлгэрэнхэй. Бидэ түсэбтэ болгороо хоёр кварталаар ахижа ябанабди. Жэлэй эхинһээ хойшо коллектив 8,5 мянган дүрбэлжэн метр гэр байра даабариһаа гадуур тушаагаа, барилгын өөрынь үнэ сэнгые хахад процентээр хорооогоо юм.

Городой хүн зониие гэр байраар хангалгые түргэдхэхын тула комбинадта үргэлжэ ханануудые үйлэдбэрилхэ шэнэ цех баригдажа байнхай. Тэрээнэй ашаглалгада оруулагдахада, жэлдэ 200 мянган дүрбэлжэн метр гэр байра баригдадаг болохо гэхэ гү, али энэнь мүноөнэйхиһөө хоёр дахин ехэ юм.

ЁҺО ЗАНШАЛНУУДТАА ҮНЭН СЭХЭ

ТОРЕЗ (Донецкэ область). «Торезантрацит» нэгэдэлэй «Торезская» гэжэ шахтын горнягууд түсэбһөө гадуур 40 мянган тонно түлишэ малтажа, жэлэйнгээ уялгануудые дүүргэбэ. Ажалайнгаа илалта тухай тэдэнэр Карагандагай Горбачевой нэрэмжэтэ шахтын ... дээсээ. Мүрысэгшэ партнернууд ... тай юм. А. Ст... заншалай эхи... Дайнай жэлн... захстанай шах... харин түрэл ... хадаа, «Торез... тада хүдэлһэ...

Патриотичес... заншалнуудта ... һанаа «Торезск... нягууд габша... тадхана. Тэдэ... лагдамал ком... далаа, забой... женитэй элек... дые хэрэглэдэ... вейерна транс... лээ һэн. Энд... рэглэгдэхэеэ ...

Донецкын ... рагандагай ш... до уулзаха, ... дүй дүршэлы... даг юм. Сэр... лөөнэй 50 ж... лан, мүрысэг... нуудай коллек... табан жэлэй ... зорһоонь урид ... га абанхай.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРА[...]
БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭ[...]
ҮНДЭР ОЛЗОТОЙ ҮЙЛЭ[...]

1990 он хүрэтэрхи үедэ бэелүүлэгдэх ... хоолой программа дотор арбан нэгэд... дохи табан жэлнүүдтэ шубуунай үндэг... тушаа тодорхой заабаринууд үгтэнхэй. Х... орон доторнай ажаһуудаг хүн бүхэндэ 23... лэмжэдэ ородог һаань, 1990 ондо энэ тоо... хоор хараалагдана. Энэ зорилгые бэелүүл... мнай шубуунай фабриканууд, онсолб... Сотниковой шубуунай фабриканууд р... оруулна. Гэхэ зуура, Зэдын, Захааминай,... нуудые эдеэ хоолой шухала энэ зүйлоор... Зэдын районой Ториин шубуунай фабри... жэлэй туршада түсэб, даалгабаринуудаа... наар дүүргэжэ байнхай. Манай корреспо... гүүдээрнь һонирхожо, фабрикын директо... хэдэн асуудалтайгаар хандаһан байна.

Асуудал: Александр Гомбоевич, фабрика тухайгаа юрэнхыдэнь хөөрэжэ үгыт?

Харюу: Ториин инкубаторна станциин ба совхозой шубуунай фермын һуури дээрэ 1968 ондо фабрика байгуулагдаһан юм. Гол түлэб үндэгэ абажа үйлэдбэрилхэ шэглэлтэй. Гэбэшье жэл бүри 1000 шахуу центнер шубуунай мяха амидын шэгнүүрээр гүрэндэ тушаагдана. 40 мянган тахяа баридагбди. Улаан-Үдын, Сотниковой фабрикануудта орходоо үйлэдбэриимнай хэмжээн бага ааб даа. Жэшээлэшэгүй. Хэрбээ эдэ коллективүүдэй жэлдэ 50 миллион үндэгэ гүрэндэ тушаадаг һаань, манай фабрика оройдоол 6 миллиониие абана. Энэмнай фабрикын хүсэнһөө сэхэ дулдыдана гээшэ ааб даа. Гэбэшье дүтын районуудые эдеэ хоолой энэ зүйлөөр найдамтай хангаха шадалтай байһандаа урматайбди. Байгша оной хахад жэлэй дүнгүүдые абаад харабал, 3 миллион 200 мянган үндэгэ гүрэндэ тушааха ёһотой һаа, 3 миллион 855 мянганда хүргөөбди. Жэлэй түсэб үлүүлэн дүүргэхэ гүйсэд арга боломжо бии.

Асуудал: Энэ арга боломжонууд тухайгаа хөөрөө һаатнай, һайн бэлэй?

Харюу: Нэгэдэхеэр, промышленна 3 цехтээ һэльбэн шэнэлэлгын хүдэлмэри дүүргээбди. Мүнөө үеын эрилтэдэ хүрэхэеэ болижо, хуушарһан түхеэрэлгэнүүд һэлгэгдэжэ, орондонь үргэлжэдэ оньһожоруулагдамал «ОБН-1» түхэлэй түхеэрэлгэ тодхогдоо. Үндэгэлхэ тахяануудые уһалха, хооллуулха, аргал шабааһыень сэбэрлэхэ, үндэгэнүүдыень суглуулха талаар хүдэлмэри гүйсэд оньһон техникын аргаар хэгдэнэ. «Бурятсельхозмонтажкомплектын» 5-дахи ПМК-гай хүдэлмэришэд хабсаргаа юм. Тахяагай дальбараа тэнжээдэг 2 цех дүүрэн хүсэндөө хүдэлнэ, 3-дахиинь заһабарилха ёһотойбди. Өөһэдын инкубатортайбди. Гэбэшье дарагдаха үндэгэеэ ондоо фабрикануудһаа асардагбди. Хоёрдохёор, тобшолбол, шубуунай һуури 45 мянганһаа 54 мянга хүрэтэр олошоруулагдаа. Амжалтымнай гол арга нүхэсэлнүүд эдэл даа. Ороной Эдеэ хоолой программа дотор «Шубуунай фабрикануудые һэльбэн шэнэлхэ» тушаа онсолон заагдаһан гээшэ.

Асуудал: Коллективэй гэшүүдэй зоригжолһоо ехэ юумэн дулдыдаха ааб даа...

Харюу: Тиимэ. Коллективнай тогтонижонги бүридэлтэй. һуурин зон — Тори нютагта ажаһуугшад манда хүдэлнэ. Фабрикын байгуулагдаһан үеһөө хүдэлмэришэдэймнай тоодо ахамад ветеринарна врач Галина Даниловна Хлебниковае, слесарь-электрик Александр Гершевич Филипповые, жолоошон Иван Борисович Филипповые нэрлэмээр. Ветерануудай харюусалгата хандалгаһаа жэшээ абан, оролдосотой нерин ажалаараа шалгарагшад оператор-шубуушад Зоя Кирилловна Сахновае, Татьяна Борисовна Соколовае, Роза Тимургалиевна Гелюгеевае, дальбараануудые тэнжээдэг Устинья Ивановна Пектусовае нэрлэлтэй. Тиихэдэ ажалайгаа оншые түргэнөөр оложо, эндээ саг үргэлжэ хүдэлхөөр шиидэһэн комсомолшууд Вера Грыдинае, Александр Грыдиниие, Александр Тютриниие, Александр Тугариновые һайшаан дурдамаар. Ниитын ажабайдалдашье, хүдэлмэр... лэдөөшье жэш... рам гурим ... коммунистнууд... нокентий Ль... Илья Иванович... садшье суг ... төө һайн таль... ябадаг юм. ... шадһаа, опера... һээ эхилээд ... хүдэлдэг хүн ... даа ехэ бол... байха ёһотой... ха, илгаха ... мар бэрхэ ... на Борисовна... хүндэтэй юм,... хыдөө 95 ... Юрэдөөл, ... ямаршье пред... нүүдтээл тус... һээл түрүүшү... ха, ульһа з... ха зорилго ... шоо гарада...

Асуудал: Ш... мэриин, үүр... ямар бэ?

Харюу: Ех... ха зэргэтэй... үдэр бүри һа... руу һалха, ... ариг сэбэр... соонь хооллу... мартаха ёһо... гэрэлэй, агаар... нэгэ жэгдэ ба... рэгтэй. Агаар... шээ үгэхэ түх... гоо хүдэлгэдэ... бараануудые ... һүниин халаа... Эдэ бүгэдэ ... сые ветеринар... мад инженер ... жэлтэд һайса ... заабаринууд... гоор уялгаяа ... нажа байдаг.

Асуудал: Та... үндэгэлүүлхын... үгэнэбтэ?

Харюу: Гол... рецептээр бү... лимол тэжээл... вагонуудһаа ... рагдана. Гэб... най багад... гахай хоол... луулан үгэ... бди, витам... нэмэнэбди. ... сөөр 90 гек... сбёосой хол... 0,4 түхэлэй ... ной гурил ... Нёдондо 120 ... рил бэлэдхэ... тор, КУФ ... буйлуулдаг ... АВМ-0,4 агр... машина — ... кые хангал... оньһон техни...

Асуудал: Са... зорилгонууд...

Харюу: Эд... дукт хэрэгл... дээшэлжэ ба... гээ бүри ол... дохобди. Тах... дэ 200—210 ... хэдээ нэгэдэ... дорхойлбол, ... тэр шэгнүүр... тушааха хүс... лон хэлэбэл... программа — ... литическэшье... лүүлэгдэжэ ... лэй гол асуу... хоолой прог... жытар бэшэ... үдэр бүрин... болгонобди.

СОВЕТ ҺУРГУУЛИИН ХҮГЖЭЛТЫН ШЭНЭ ШАТА

ОЛОНОЙ ОРОЛДОЛГО ХЭРЭГТЭЙ

тэдэниие ябуулха тон шухала болоно.

Олониитэдэ туһатай үйлэдбэриин ажалда үхибүүдые һургалгые һургуулинуудта уялгата болгожо, хэшээлнүүдэйнь сагые нэмэхэ, жэл бүри ажалай практика үнгэргэхэ зорилго табигдана. Манай Улаан-Үдын районой һургуулинуудта механизаторнуудые, жолоошодые, гахай тэжээлгын комплексын операторнуудые бэлдэдэг байнабди. Байгша ондо 3-дахи классай механизатор гэһэн үнэмшэлгэнүүдые — 54, хүдөөгэй механизатор гэһэн гэршэлэлгэ—177, гахай тэжээлгын комплексын операторнуудай гэршэлэлгэ — арбадахи классые 14 дүүргэгшэдтэ барюулагдаа. Тарбагатайн Оронгын, Гильбэрын болон бэшэшье һургуулинуудта эдэ залуу механизаторнууд бэлдэгдээ.

Мүнөө жэлдэ районоймнай арбан нэгэн дунда һургуулинуудай 10-дахи классые 403 хүбүүд, басагад дүүргэжэ гараба. Тэдэнэй 139-ниинь хүдөө ажахыда, 15-ниинь промышленна предприятинуудта, 9-ниинь ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын газарнуудта, мүн транспортда, барилгада болон хэлхээ холбоондо — 11 хүниинь хүдэлхэ, хүдөө ажахын техникумүүдтэ — 15, хүдөөгэй техническэ мэргэжэлэй училищинуудта — 90, хүдөө ажахын институтда — 31 хүбүүд, басагад орожо һураха зорилготой. Тиимэһээ арбан класс дүүргэгшэдэй 68 процентнь хүдөөгэй ажалтай саашанхи ажабайдалаа холбохо гэһэн һайн һайхан эрмэлзэлтэй. Районой найман жэлэй 10 һургуулинуудта 612 һурагшад 8-дахи классые дүүргэв. Тэдээн сооһоо 308-ниинь 9-дэхи классуудта һураха, 216-ниинь Тарбагатайн ба Ивалгын СПТУ-да орожо, һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ, тусхай мэргэжэл абаха түсэбтэй.

КПСС-эй ЦК-гай апрелиин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ёһоор, һургуулинуудай материальна баазые бэхижүүлхэһээ гадна, һуралсалай хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин шанарые һайжаруулха тухай зорилго табигдана. Энээн дээрэһээ бүхы хэшээлнүүдтээ һуралсалай политическэ шэглэлые улам шангадхаха, физикэ, хими, биологи болон бусад эрдэмүүдэй онсо шэнжэнүүдые хэрэглэлгые үргэдхэхэ ёһотойбди. Һурагшадта мүнөө үеын тоолон-тодорхойлолгын электронно техникэ хэрэглэхэ шадабари олгохо шухала.

Манай районой багшанарай коллективүүд партиин энэ шухала тогтоол шудалжа, холын хараатай хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ байнхай. Ажалда бэрхэ залуушуулые бэлдэхын тула нэн түрүүн тэдэниие коммунис ёһо заншалтайгаар хүмүүжүүлхэ шухала гэжэ ойлгонобди. Һурагшадта марксистско-ленинскэ үзэл бодол бүрилдүүлхэ, тэдэниие үзэл сурталай талаар ушар ёһо мэдэдэг, политическэ шанга хараа бодолнуудтай эрхэтэд болгожо гаргаха уялгатайбди.

Һургуулинуудые хубилган шэнэлэлгэ бүхы тээ нэгэ адляар, нэгэ хугасаа соо үнгэргэгдэхэ бэшэ юм. Һургуули бүхэндэ өөрын онсо шэнжэтэй байха болоно. Жэшээнь, 1986 онһоо үхибүүдые зургаан наһатайһаань һургажа захалхадаа, һургуулинууд удаа дараалан, хэдэн жэлэй туршада орохо гэжэ хараалагданхай.

Ивалгын, Гильбэрын, Тарбагатайн, Хүйтэнэй, Забайкалиин дунда ба Сэлэнгын, Доодо-Ивалгын, Каленовой, Барыкинай найман жэлэй һургуулинуудта түрүүлэн 6 наһатайшуулые һургажа эхилхэ түсэбтэйбди. Юуб гэхэдэ, эдэ һургуулинуудай материальна баазань мүнөө үедэ һайн байна. Һургуули соогоо классай комнатоһоо гадна столово, амаржа унтаха ба наадаха таһалгануудые бии болгохо хэрэгтэй. Бусад һургуулинуудта зургаан наһатай үхибүүдые 1989—1990 онуудта абадаг боложо дүүргэхэ болзортойбди.

Районоймнай бүхы һургуулинуудай коллективүүд хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүдые бэелүүлхын тула өөһэдынгөө ажалые шэнжэлэн хаража, һуралсалай онол арганууды наримжуулан, хэшээл бүхэнэй аша үрые дээшэлүүлхэ зорилго урдаа табина.

Мүнөө үедэ газар газарта һурагшадай табадахи, ажалай четверть үнгэргэгдэжэ байнхай. Энэ хэрэгтэ урдынхидаал адли. «Заветы Ильича» совхозой (директорынь П. Б. Банзаров), «Искра» колхозой (түрүүлэгшэнь Л. С. Трифонов) ехэ анхарал оролдолго хандуулдаг юм. Мүн Ивалгын ОПХ-гай хүтэлбэрилэгшэд (директорынь Л. Бурков) һурагшадай зунай үеын ажалда ба амаралтада бага бэшэ һаналаа табидаг байһаниинь һайшаалтай. Дурсагдагша ажахынуудта мүнөө зундаа ажалай болон амаралтын лагерьнуудта 344 һурагшад хүхюун согтойгоор хүдэлмэри хэжэ, амаржа байнхай. Тэдэнэр 33 гектар талмайда овощ, 8 гектар газарта жэмэстэ саад ургуулна. Энэ зундаа хаража байһан саад соогоо Ивалгын дунда һургуулиин үйлэдбэриин бригадын гэшүүд 3 мянганһаа дээшэ малинын, үхэр нюдэнэй, шасарганын эшэнүүдые һуулгаба.

Оронгын совхоздо, «Дружба», «Искра» колхозуудта мал харууһалгын һурагшадай звенонууд яһала һайнаар хүдэлжэ, олондо хүндэтэй болонхой. Тэдэнэр бүхы дээрээ 4900 хурьгадые түлжүүлнэ. Мүнөө үедэ хониной нооһо хайшалалгын халуун хаһа районоймнай ажахынуудта дүүрэнтэжэ байна. Энэ хүдэлмэридэ Гильбэрын, Ивалгын, Доодо-Ивалгын, Оронгын, Хүйтэнэй һургуулинуудай һурагшад шадамар бэрхэ байһанаа харуулба.

Зүгөөр манай Улаан-Үдын районой бүхы тээ һурагшадай зунай ажалда болон амаралтада иимэ һайн оролдолго, анхарал табигдана гэжэ хэлэхын аргагүй. Жэшээлхэдэ, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо үхибүүдэй ажалай, амаралтын лагерь мүнөө болотор нээгдээгүй байһаар. «Советская Россия», «Дружба» колхозуудта, Калининай нэрэмжэтэ совхоздо түсэбэй ёһоор хараалагдаһан үхибүүдэй лагерьнууд баригдажа үшөө эхилээдүй.

Һургуулинуудые хубилган шэнэлэлгэ арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй хүдэлмэриһөө ехэтэ дулдыдаха байһаниинь мэдээжэ. Тиимэһээ тэдэнэр энэ хэрэгые тон нарин хиналта доро абаха ёһотой.

КПСС-эй ЦК-гай апрелиин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ тухай асуудал Улаан-Үдын районно Соведэй сесси дээрэ һаяхан зүбшэн хэлсэгдэжэ, тодорхой хэмжээ ябуулганууд баталагдан абтаба.

А. ЦЫРЕНДЫЛЫКОВА,
Улаан-Үдын райгүйсэдкомой гэгээрэлэй таһагые даагша.

ЭЛБЭГ ЭДЕЭНЭЙ ЭЗЭН

Северобайкальск хотын 3-дахи столовын тогоошон Вера Коржева тухай эндэ хөөрэхэ хүсэлэнтэйб. «Таёжная» нэрэтэй энэ столово БАМ-ай Буряадай участогай баригдажа эхилхэдэ, эгээн түрүүн ашаглалгада оруулагдаһан гэжэ онсолоё. Мүнөө тус столоводо үдэртөө хэдэн зуун хүн хооллоно. Эрхим столовонуудай нэгэн гэжэ суурхана.

1975 ондо эндэ майханууд байһан юм. Тиихэдэ Улаан-Үдын 9-дэхи ГПТУ дүүргэһэн Вера Коржева эндэ ажаллахаяа ерээ бэлэй. Барилга-хабсаралтын 581-дэхи поездын конторынь дэргэдэ миин дээгүүрээ хушалтатай аад, столнуудһаа, һандалинуудһаа бүридэһэн «столово» тиихэдэ байгша һэн. «Бидэ нэгэ майханһаа гараһан зомди» гэжэ мүнөө Вера бусад тогоошодтоо хөөрэдэг. Юундэб гэхэдэ, тогоошод, наймаалагшад, медицинскэ сестранууд — бултадаа 20 гаран хүн нэгэ майхан соо байрладаг байгаа бшуу.

Вера Анатольевна Коржева эндэ эдеэ хоол амтатайгаар бэлдэжэ һураа. Барилгашадай хоолохоёо ерэхэдэнь, Верын «танай майхануудай байһан газарта түмэр рельснүүд үнгэрхэл даа» гэхэдэнь тэдэнь этигэдэггүй байгаа. Мүнөө үнэхөөрөөшье тэдэ майхануудай һуури дээгүүр рельснүүд зурына.

Вера Коржева Кабанскын райондо түрэһэн. Үшөө бага байхаһаа, тэрэ эдеэ хоол шанаха дуратай, дүрэтэй һэн.

Эдеэ хоол амтатайгаар бэлдэхэ гээшэ бэлэн бэшэ. Эдеэ бэлдэхэ технологиин ёһоор бүхы юумыень тааруулан хээд, гал дээрэхи кастрюля хүлеэжэ һуухада болохо бэшэ гү? Үгы ааб даа! Эдеэ амтатайгаар шанахын тула өөрын «нюуса» шадабари хэрэгтэй гэжэ Вера Коржева һайн мэдэрдэг. Сугтаа ажалладаг тогоошодынь шанаһан эдеэень амталжа, Верээ магтадаг.

Вера Анатольевна Коржевагай фото-зурагынь 575-дахи СМП-гэй хүдэлмэришэдые хангалгын таһагай Хүндэлэлэй самбарта няалгатай байдаг. Тэрэ медаляар, Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай.

Е. БАЛЬБУРОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. А. Коржева.
М. МАРТИНСОНОЙ фото.

Хэл ба хэлэл

«ШЭНХИНҮҮР ХОНХО»

халташье зураглаһан зүйл үгы. «Ямаршье геройдо үгэ хэлүүлэ, тиигээ һаашни, тэрэшни ямар хүн бэ гэжэ хэлэжэ үгэхэб»,— гэһэн эрилтэ табидаг ёһо байха. Энэ талаараа «Шэнхинүүр хонхын» үйлэдэгшэ нюурнууд барандаа нэгэл хэлээр—авторай хэлэдэг үгэнүүдээр дуугаралсана. Геройн хэлэн хадаа сэдьхэлэйнь толи болохо ёһотой ха юм даа.

Муу харгыда орожо захалһан, муугаар һурадаг болошоһон Сандан һэжэглэмэ түргөөр заһаршана гү гэжэ һанахаар. Эрхим һурагша Дугар туһалаа гэжэ хэлэгдэнэ. Теэд хайшан гэжэ туһалаа юм? Хүбүүдэй сугтаа номоо үзэжэ һууһаниишье харуулагдаагүй, миин лэ авторай үгөөр хэлэгдээд лэ дүүрэнэ. Класстань шэнэ ерэһэн һурагша Оюуна нүлөөлөө гэжэ Сандан өөрөө тоолохо таамтай. Теэд ямар хадаа нүлөөлөө юм? Бэрхэ һурадагаараа гү, даруу номгон зангаараа гү—мэдэхын аргагүй. Юуб гэхэдэ, Оюунын образ харагданагүй.

Гадна хэмжүүрээрээ бага-хан зохёол соо адли нэрэтэй нюурнууд ушархадаа хайшаа гээшэб? Ажабайдалда адли нэрэтэнгүүд ушардаг бэшэ гү гэжэ урдаһаам авторынь һөөргэдэхэ юм бээз. Гэбэшье гурбан Дулма, хоёр Булед повесть соо ямаршье шалтагаангүйгөөр оруулагдаһан байхадаа һонигүй даа.

Һайн юумэн энэ повесть соо бии юм гү гэжэ уншагшад асууха байха. «Буруугай бэлшээрилээ» гараагүи үхибүүдэй һонирхожо, мэдэжэ абахаар юумэн яһала бии. ТУ-114 түхэлэй самолёдоор ниидэжэ ябаһан Санданай мэдэрэл, Хара далай ба тэрэнэй байгаали тухай ойлгожо абаһан юумэнийнь эдиршүүлдэ нүлөө үзүүлхэ байха.

Хоёр повестиие зэргэлүүлжэ харахада, «Залуугай охин» гээшэнь һураггүй һайн байна. Бага зэргэ дутагдалтайшье һаа, байгуулгынгаашье, удха шанарайнгаашье талаар шүүнэ гэжэ һанахаар. Юрэнхыдөө дунда һургуули дүүргээд, түрэл совхоздоо классаараа үлэһэн залуушуул тухай повесть соо домоглоно.

Энэ повесть хадаа үнэн болоһон ушарһаа үндэһэлһэн гэжэ мэдүүлхэ ушартай болоноб. Хэдэн жэлэй саана Яруунын районой Нарһатын һургуулиие дүүргээд, Нарһатын совхоздо нэгэ класс үлэһэн юм. Зариманиинь түрэл совхоздоо мүнөөшье хүдэлһөөр. Повесть соо, нютагай нэрэнүүдшье тэрэ зангаараа үлөөгдэһэн байна: Наридха, Хэрдэндэ, Мойһото, Нарһатын нуур гэхэ мэтэ. Зүгөөр геройнуудайнь нэрэнүүд хубилгагданхай. Гэбэшье шэг шарайнуудайнь зураглалай үгтөөгүйшье һаа, тэндэхи нютагай хүнэй уншахада, хэн бэ гэжэ тухайлхаар байна. Теэд энэмнай баримтата повесть бэшэ, уран зохёол гэжэ бидэ мартанагүйбди.

Совхоздоо үлэхөөр шиидэһэн залуу хүнүүдэй ба түрэлхидэй хоорондо зүрилдөөнүүд болоно. Жэшээнь, 10 класс дүүргэгшэдые түрэл нютагтаа үлэжэ хүдэлхыень уран гоёор уряалаад, өөрынгөө ганса хүбүүн Нимые һурахаяа ошо гэһэн совхозой директор Согто Аюшеевич хүбүүнэйнгээ үсэд эсэргүүсэлтые дабажа шадангүй, һүүлдэнь алдуугаа мэдэржэ, Саран һамгандаа юумэнэй ушар удхые ойлгуулха баатай болоно. Үгышье һаа, бүхы наһаараа үнеэ һаажа ябаһан үнинэй һаалишан Гүнжэд абгай джинсэ-костюм үмдөөд, ажалдаа ерэдэг залуу һаалишадые шоо үзэжэ, түрүүшээр дээрэлхэнэ.

Иимэрхүүгээр һалаатаһан зүрилдөөнүүд повесть соо олон. Онсолбол, эсэгынгээ үгэ дуулангүй, хамта һураһан нүхэдэйнгөө, өөрынгөө һэшхэлые үнэтэйдэ тооложо, совхоздо механизатор (һургуулидаа үйлэдбэриин һуралсалай ашаар олоһон мэргэжэлынь хэбэртэй) болоһон Нима соёлой байшангай директорээр хүдэлдэг Сэсэг Базаровнатай үнэн зүрхэнһөө бэе бэедээ дурлалсан, мүн лэ эхэ эсэгэ хоёройнгоо хориһоор байтар, гэрлэхэ гэжэ шиидэнэ.

Ямаршье уран зохёолдо—роман, повесть, рассказ, поэмэ, шүлэг, басни, пароди—юуншье байг, гол аминиинь болохо юумэн **хэлэн** гэжэ мэдээжэ. Энэ талаар уран зохёолшо буряад хэлэнэйнгээ баялигые һайн мэдэхэ байна. Теэд хэлээ мэдэхэгүй һаа, хайшан гээд зохёол бэшэхэ бэлэй даа. Хэлээ һайн мэдэхэ гээшэмнай уран зохёолшодой нэн түрүүшын уялга бшуу.

Гэхэ зуура буряад хэлэнэй бэшэгэй дүримһөө халиһан ушарнууд дайралдана. Илангаяа абтаһан үгэнүүд буруугаар бэшэгдэнхэй. Тодорхойлбол, «Домодедово» гэһэн ород үгые буряадшалхада, нэрын падеждэ «Домодедовэ» болодог. Косвенно падежнүүдэй залгалтанууд энээ һүүлһээ дулдыдан залгагдаха дүримтэй юм. Жэшээнь: «Домодедовэ», (автор-ой залгалта бэшэнэ). Үгышье һаа, «лавровый» гэжэ үгэ соо сохилтонь хоёрдохи үе дээрэ, **о** аялган дээрэ бууна. Энэ сохилтоһоо дулдыдан, һүүлэй залгалта буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэхэ байгаа: **лаврово.** Харин автор **лаврова** гэжэ бэшэнэ. Мүн **автобус** гэжэ үгэ соо сохилтонь **о** аялган дээрэ унанхай. Тиимэһээ **автобуста** бэшэ, харин **автобусто** гэжэ **о** һүүлтэйгээр бэшэгдэхэ ёһотой. Мүн **автобусаар** бэшэ, **автобусоор** гэжэ бэшэхэ ушартай.

Бэшэгэй дүрим тухай хөөрэлдөө эхилээн хойноо, сэглэлтын тэмдэгүүдые уран зохёол соо зүбөөр хэрэглэхэ тушаа үргэлжэлүүлэе. Сэглэлтын ямаршье тэмдэгүүд уран зохёол соо өөр өөрын үүргэ бэелүүлдэг гэжэ мэдээжэ. Автор энэ талаар «һалан» байна. Жэшээ болгон, Санданай Домодедовэ аэропорт дээрэ буугаад байһан үзэгдэлые эндэ харуулая:

— «Хүгшэн эжы, Содном абга юундэ угтабагүй гээшэб?»—гэбэ Сандан.

— Самолёдой ойро ерүүлдэггүй юм. Тэрэ аэропорт соо хүлеэжэ байгаа еһотой.

— Хүгшэн эжы, чемодануудаа самолёт сооһоо абахаа мар.аабди,— гэжэ Сандан ухаа алдаба». (40-дэхи нюурта).

Хүдөөгэй хүбүүн анха түрүүн Москва ошоод байхадаа, яһала иимэрхүү байһан байха. Зүгөөр Санданай һүүлшын үгэнүүдые уншаад, «ухаа алдаһыень» ойлгохын оногүй. Юундэб гэхэдэ, бэшэгэй дүримэй ёһоор, зохисотой сэглэлтын тэмдэгээр, тодорхойлбол шангадхаһан тэмдэгээр хүбүүнэй ухаа алдаһые автор харуулха байгаа: «Хүгшэн эжы! Чемодануудаа самолёт сооһоо абахаа мартажархёолди!» гэжэ хүбүүн һүхирхэ байгаа ха юм.

Сэхыень хэлэхэдэ, алишье повесть сооньасууһан гү, али шангадхаһан тэмдэгүүдэй табигдахаар байһан газар олон байна. Номой редактор эндэ зэмэтэй гэжэ һанагдана. Ямар нэгэн номой редактораар томилогдоһон хүн эдэ мэтын жэжэ алдуунуудые авторнань заажа, заатагүй заһуулха уялгатай юм бэшэ гү?

Бэшэгэй дүримэй талаар, илангаяа сэглэлтын тэмдэгүүд тушаа хөөрэлдөөн жэжэ юумэн гэжэ тооложо болохогүй. Иимэл «жэжэ» зүйлнүүдые хамтаруулан нягтаржа, ямаршье уран зохёол бүтэдэг үйлэтэй ха юм.

Үгэнүүдые буруугаар хэрэглэһэн ушарнууд хаа-яа үзэгдэнэ. Номой 38-дахи нюурта иимэ сэхэ хэлэлгэ байна:— «Эжы, үглөөдэр ябаа һаатнай дээрэ бэшэ аал даа. Һүни ябахадаа бэетнай **аяншарха(!)** ...гэбэ Базар». Харгыда эсэхэ, **шалаха** тухай хэлэхэдээ, **аяншарха** гэдэггүй, **аяшарха** гэдэг байха. Гэхэ зуура, 84-дэхи нюурта Дулмын хашарһан гү, али аягүйрхэһэн тухай хэлэхэдээ, автор **аяшарха** гэһэн үгэ хэрэглэнэ. «Электрогүсэшье (энэ үгые хоорондонь зурлаатайгаар бэшэхэ байгаа) шааяжа, стол хушагдана»,— гэһэн мэдүүлэл 108-дахи нюурта уншагдана. Стол скатертяар хушагдаа юм гү, али стол дээрэ эдеэн табигдаа юм гү—мэдэхын аргагүй. «Накрывать стол» гэжэ ородуудай хэлэхэдэ, **стол дээрэ эдеэн табигдаба** гэжэ ойлгодог аабзабди. Зүгөөр иимэ удхатайгаар **стол хушагдана** гэжэ буряадаар хэлээ һаа, одоо таагүй байха байна.

Залуу һаалишадай саб гэтэр хубсалаад, ажалдаа ерэхые харахадаа, Гүнжэд хорор «хашхарха» юм. (108-дахи нюур). **Хашхарха** гэһэн үгэмнай **хуугайлха, һүхирхэ, шангаар хараха** гэһэн удхатай бэшэ гү? Харин **енгэлһэн** тухай хэлэхэдээ, «хорор хошхорбо» гэдэгбди.

Сонхо доро таригдаһан **ранетка** тухай уншахадаа, Яруунын зүүн захын нютагуудай хүйтэн уларил һанаанда ороод, айлай газаа ранеткын бэшэ, үлирэй набшаһан һаршаганаа еһотой гэжэ арсалдаха дуран хүрэнэ. Ранеткэ хадаа үлиртэ ороходоо үнжэгэншэг, харууһанай хүсөөр ургадаг жэмэстэ модон гээшэ ааб даа. Үшөө «мүн лэ тиимэ туулмаг соо **перец** бии» (38—40-дэхи нюурнуудта),— гэжэ бэшэһэнэй хэрэгтэй байгаа гү? Түрэл хэлэнэйнгээ баялигые уудалжа, «халуун үбһэн» гээ һаа, һураггүй дээрэ һэн ха. «Квадратна метр» гэхын орондо «дүрбэлжэн метр» гэжэ бэшэхэ байгаа.

Үгын һуури байрые зүбөөр олгоогүй зүйлнүүд үсөөншье һаа, дайралдана. Жэшээнь: «Долоодохи классай һурагшадта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда унаһан нютагайнгаа хүбүүдтэ зорюулжа бодхооһон хүшөөгэй дэргэдэхиие сэбэрлэхэ гэһэн даабари үгтөө бэлэй (53-дахи нюурта). «Долоодохи классай һурагшадта» гэһэн холбоо үгэнүүд һуурияа олоогүй байна бшуу. Эдээниие «даабари» гэһэн үгын хойно оруулха байгаа. «Тиихэдэ Дарима һаалишан гээшэ гансашье үнеэ һаадаг хүн бэшэ, харин врачһаашье өөрэгүй хүн гээшэ ха гэжэ ойлгоо һэн» (109-дэхи нюурта)—энэ мэдүүлэл соо **Дарима** гэһэн үгэ **гэжэ** гэһэн холболтын хойно ороо һаа, һуурияа зүб олохо һэн. **Дарима, һаалишан** гэһэн үгэнүүдэй зэргэлшэхэдэ, **Дарима һаалишан** гээд, холбоо үгэ болгоод заатагүй уншаха дуран хүрэхэ юм.

Энэ мэтээр үзэгэй ба үгын «булуудхануудые» түүхэдэ, юумэн олдоод лэ байха юм бээз.

Зүгөөр Г. Бадмаевагай шэнэ ном, илангаяа хоёрдохи повестьнь эдир уншагшадай дунда дэлгэржэ, хүмүүжүүлхы үүргээ бэелүүлхэ ёһотой гэжэ этигэхээр. Илангаяа мүнөө үедэ — «Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд» тухай тогтоолой баталагдаад, ажабайдалда нэбтэрүүлэгдэжэ байһан үедэ «Залуугай охин» гэжэ повесть ехэ удха шанартай болоно.

Ц. ДОНДОГОЙ.

СОВЕТ ЗАХИЛААР

ПРАГА. Промышленна автоматизациин хэрэгсэлнүүдэй «Зпа-Коширже» гэжэ эндэхи заводой ажалшад ажалай ехэ амжалта туйлаба. ЭВМ-эй фотоэлектронно тоололгын 75 мянган түхеэрэлгэ бүтээжэ, СССР-тэ тэдэнэр эльгээгээ юм.

Тус предприяти аха дүү бүхы оронуудта эльгээгдэдэг оньһон мэргэн түхеэрэлгэнүүдэй хэрэгсэлнүүдые бүтээлгээр мэргэжэжэ байнхай гэжэ заводой директор В. Ираско хэлэнэ. Советскэ Союз тэрэнэй гол партнерынь болоно. Тэрэнэй ехэ захилнуудай ашаар энэ завод фотоэлектронно тоололгын түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилгөөр дэлхэйн түрүү предприятинуудай нэгэниинь болонхой. Харилсаа холбооной жэлнүүдтэ СССР-тэ иимэ хэрэгсэлнүүдые 16 дахин ехээр эльгээдэг болоо юм.

ЧССР-тэ электронико хүгжөөхэ программын ёһоор продукциин ассортиментые саг үргэлжэ шэнэдхэнэ.

Хүдэлмэришэдэй коллектив хүдэлмэриин шанар тухай, захилнуудые саг болзортонь дүүргэхэ тухай анхарал оролдолго гаргажа байдаг.

(ТАСС).

«БУРЯАД ҮНЭН» газетэдэ бэшэһэнэй һүүлээр

«БУУРАҺАН СОЛОЁО БУСААХАНЬ ГҮ?»

Иимэ гаршагтай шүүмжэлхы статья манай газетын июниин 5-най номерто толилогдоо һэн. Улаан-Үдын районой Ивалгын ОПХ болон бусадшье ажахынуудта овощ ургуулжа абалга бирагүй болошоо, овощ тушаалгаар үнгэрһэн жэлэй даабаринууд дүүргэгдээгүй гэжэ автор шүүмжэлһэн байна. Тэрэнэй үндэһөөр редакци районой хүтэлбэрилэгшэдтэ хандажа, РАПО-гой түрүүлэгшын орлогшо Б. С. Разгуһаа иимэ харюу абаба:

«Газетын шүүмжэлхэһээ бүри урид, апрелиин 12-то ажахынуудаймнай хүтэлбэрилэгшэдэй, ахамад агрономууд, агроном-овощеводууд болон звеньевойнуудай хабаадалгатай районно агропромышленна зүблөөн зарлагдажа, нёдондонойmнай дутуу дундануд харагдажа үзэгдэһэн, бодото байдалаа һайжаруулха тухай хэмжээнүүд хараалагдаһан байна.

Районой агрономическа албан овощын ургаса эрид дээшэлүүлхын тула иимэнүүд хүдэлмэри хэжэ эхилэнхэй гэбэл:

1. Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахыда, «8 Марта», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта болон Калининай нэрэмжэтэ, мүн Оронгын совхозуудта рассада һуулгахын тула парник бэлдэхэ нэмэлтэ рамануд болон хайрсагууд хэгдээ;

2. Рассадын һуулгагдахаһаа урид парнигуудта минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаа, харин рассадын таригдаһанай һүүлээр мүн лэ нэмэлтэ тэжээл үгтөө;

3. Газар дээрэ таригдадаг овощын талмайда минеральна үтэгжүүлгэ гүйсэд оруулагдаа;

4. Овощ хаһа саг соогоо шииг нойтоор хангагдаха эрхэ байдалтай болгогдоо;

5. Овощ ургуулагшадай хүдэлмэриие һайжаруулха зорилготойгоор «8 Марта» колхозой правлениин шиидхэбэреэр түрүү механизатор Георгий Иванович Козлов звеньевойгоор томилогдоо. Звено шухала техникээр хангагданхай. Овощ ургуулдаг бүхы ажахынуудтамнай бардам хүрэхэ гербицидүүд буулгагдаа, тиин дүн хамта 382 гектар газар гэхэ гү, али овощой таригдадаг бүхы талмайн 56 процентнь гербицидээр шанаржуулагдаа.

Овощ таридаг плантацинууд дээрэмнай мүнөө үедэ зурууд хоорондын хүдэлмэри хэгдэжэ дүүрээд байна. Зарим участогуудай буртаг үбһэн гараар түүгдэнэ.

Эдэ бүхы хэмжээ ябуулгануудай ашаар районой ажахынууд овощой үндэр ургаса ургуулха арга боломжотой болоо гэжэ һанагдана».

ТАСС · АПН
ХИЛЫН СААНАҺАА

БАТА НАЙДАЛ

СОФИ. Совет-болгар хани барисаан хадаа манай ороной социалис хубилалтын ехэ нүхэсэл болоно. БКП-гэй ленинскэ хараа шугамай ашаар энэ хани барисаан манай хоёр партинуудай, оронуудай болон арадуудай аха дүү ёһоной харилсаа холбооной үндэһэ һуури болоо юм, гэжэ БКП-гэй ЦК-гай орган «Работническо дело» газетэ бэшэнэ. Советскэ Союзай ба Болгариин хоорондо дипломатическа холбооной тогтоогдоһоор 50 жэл орон дотор тэмдэглэгдэжэ байнхай.

Болгарида социалис революциин илалта, СССР-эй шэн зоригто Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй тэрээндэ оруулһан шиидхэхы хубита хоёр ороной арадуудай хоорондохи холбооe хэтэ мүнхэдөө батадхаһан байгаа гэжэ газетэ заана. Энэ илалта туйлаха зам хүнгэн бэшэ байгаа. Болгар коммунистнуудай партиин хүтэлбэри доро ябуулагдаһан революционно тэмсэлэй үедэ болгар пролетариадай, ажалша тарияшадай, демократическа интеллигенциин Соведүүдэй оронтой нягта харилсаа холбоо тогтоохо хүсэл эрмэлзэлынь элирхэйлэгдээ һэн. Эб найрамдалай болон социализмын хэрэгэй илан мандахын, бүхы гүрэнүүдэй хоорондо али алиндань ашатай туһатай харилсаа холбоо бэелүүлхын түлөө Советскэ Союзтай зэргэлээд тэмсэжэ байһаараа НРБ-гэй коммунистнууд, бүхы ажалшад омогорходог байна.

Уласхоорондын нэрэ хүндэтэй, экономическа талаараа айхабтар ехэ хүсэтэй Совет гүрэн социалис хани харилсаата оронуудай амжалтатай хүгжэлтын, манай түби дэлхэй дээрэ бата эб найрамдалай бата найдал болоно гэжэ «Работническо дело» түгэсхэлдөө онсолон заана.

ИНДИИН ПАРЛАМЕНТЫН СЕССИ ДЭЭРЭ

ДЕЛИ. Индиин парламентын ээлжээтэ сесси эндэ нээгдэбэ. 1985—1990 онуудай ороной социальна болон экономическа хүгжэлтын ээлжээтэ долоодохи табан жэлэй түсэбые зохёолготой, гүрэнэй дотоодын аюулгүй байдалые хангалгатай ба национальна нэгэдэлые бэхижүүлгэтэй, уласхоорондын оршомдо Индиин эб найрамдалта гадаадын политическэ хараа шугам бодото дээрэнь бэелүүлгэтэй холбоотой шухала асуудалнуудые депутадууд хаража үзэхэ болоно.

Пенджаб штадтахи үйлэ хэрэгүүд тухай правительствын сагаан номые зүбшэн хэлсэлгэ сесси дээрэ онсо һуури эзэлхэ юм. Эндэ гадаадаһаа дэмжэгдэдэг сепаратис бандануудые усадхаха талаар засагаархид эрид шууд хэмжээнүүдые абаһан байха юм. Правительствын ябуулгануудые ороной олониитэ хүн зон ханалтатайгаар угтаа һэн.

ИНК-гай хүтэлбэрилхы партиин парламентска фракциин заседани дээрэ премьер-министр И. Ганди үгэ хэлэхэдээ, Пенджабта сепаратистнуудай харата ябуулганууд бүхы орондо аюул тохёолдуулһан байгаа гэжэ онсолон тэмдэглээ.

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН БУРУУШААЛГА

ЛИССАБОН. Ямаршье аргаар оронийе Европын «юрэнхы дэлгүүртэ» оруулха гэһэн Португалиин правительствын һанаашалгые долоон хоног соо нэгэ удаа гарадаг «Эшпресу» гэжэ буржуазна нүлөө ехэтэй газетэ шүүмжэлбэ. «Арбатанай» хүтэлбэрилэгшэд Португалиие нэгэдэлэй колони болгохые хүсэнэ. Португали иимэ үүргэтэй эбсэхэ ёһогүй гээд газетэ мэдүүлнэ.

Хүдөө ажахын асуудалнуудаар Брюссельдэ болоһон хөөрэлдөөнүүдтэ Лиссабоной тусхай түлөөлэгшэдэй буулта хэһые газетэ шүүмжэлнэ. «Юрэнхы дэлгүүрэй» хүтэлбэрилэгшэдэй Португалида баадхаһанай ёһоор, хүдөө ажахын олон янзын продукци үйлэдбэрилгые хизаарлалгые газетэ эрид шууд буруушаана.

ТОДОРУУЛХААР САГ БОЛОО

Боломоор хөөрэлдөөнэй зүблэхэ зүйлые тодоруулхын тула совет-американ хамтын мэдээсэл толилхые совет тала һаяхан дурадхаһан байна. Замбуулинай дайдада хэрэглэгдэхэ зэбсэг хэрэгсэлнүүдые үрдилдэн бүтээлгые зайсуулха, Газарые тойрон дабшадаг хэмэл ододые буудажа унагааха түхеэрэлгэнүүдһээ али али талаһаа арсаха, мүн тэрэ шэлэн хөөрэлдөөнэй эхилхэ үдэрһөө хойшо замбуулинай зэбсэг хэрэгсэлнүүдые туршалгые ба таран дэлгэрүүлгые хорихоор бэлэн байһан тухай хэлсээ баталха зорилготой хөөрэлдөөнүүдые СССР ба США эхилхээр бэлэн гээд тэрээн дотор элеэр хэлэгдэхэ ёһотой.

Вашингтон совет дурадхалые хүлеэн абахаар, имагтал замбуулинай зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хорихо тухай хөөрэлдөө хэхээр бэлэн гү, али энэ асуудал тушаа хуурмаг урдынхяараал үргэлжэлүүлхэ һанаатай гү гэжэ американ талын харюу харуулха байна.

Замбуулинай дайдада хэрэглэгдэхэ зэбсэг хэрэгсэлнүүдые үрдилдэн бүтээлгые болюулха талаар хөөрэлдөө хэхэ тухай Советскэ Союзай дурадхалые США-гай хүлеэн абаһан шэнгеэр американ тала харуулхые оролдоно. Үнэн дээрээ совет дурадхалтай ямаршье холбоогүй тад ондоо хөөрэлдөө хэхые Вашингтон урдынхяараал оролдоно.

ИЛАЛТЫН 40 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ДАЙШАЛХЫ ҮНЭН НҮХЭРЫНЬ

Гурбан томо нохойнуудые шаргада хүллэһэн улаан сэрэгшэ Иван Дробница гэгшын стрелково ротодо ерэхэдэнь: «Эдэмнай, юрэдөө, хэд бэлэй»,— гээд, сэрэгшэд тэдэниие тойрошоо һэн.

— Энээндэш һуугаад, ябуулаад үзэелши,— гэжэ шуран янзатай нэгэ солдат дурадхаба. Тиихэдэнь нохойшониинь жилээд томоотойгоор:

— Эдэшни шархатаһан хүнүүдые шэрэдэг нохойнууд гээшэ,— гэжэ дурадхал оруулһан сэрэгшэдэ ойлгуулба.

Харин нүгөөдэнь яашье ойлгожо үгэнэгүй хэбэртэй. Шаргада дүтэлхөө һанахадань, голойнь нохой шүдэеэ ирзагад гүүлжэрхибэ. Сошожо гэдэргээ болоходоо, солдат торожо, саһа уруу шарбажа унашаба.

— Харыш энэ нохойе. Яагаа һөөл юм,— гэжэ бодохо зуураа, нилээд мэгдэнгеэр тэрэнэй хэлэхэдэнь, тойроод байһан солдадууд бүхэтэ энеэлдэшоо бэлэй.

Сагаан финнүүдтэй болоһон дайнай үедэ улаан сэрэгшэ И. Дробница хүндөөр шархатаһан юм. Эдэгээд, түрэл колхоздоо харуулшанаар хүдэлхэдөө, Медведь гэжэ нохойтоёо сугтаа хамтын зөөридэ обтоһон заримашуулые нэгэтэ бэшэ бариһан юм. Нохойньшье эзэндээ ехэ дуратай, нюдэ руунь шагаажа байха.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай эхилхэдэ, Иван урда тээнь шархатаһан хадаа сэрэгэй албанһаа удаанаар сүлөөлэгдэхэ эрхэтэй байгаашье һаа, фронт эльгээхыень военкомые нэтэрүүгээр гуйгаа бэлэй. Һүүлэй һүүлдэ военком зүбшөөлөө үгэжэ, һургаһан сэрэгэй нохойнуудые харууһалдаг частьда Дробницые эльгээгээ һэн. Медведь гэжэ нохойгошье Иван абалсаба.

Сэрэгэй нохойнуудые харууһалдаг түбэй һургуулида Дробница гурбан нохой зэргэшүүлэн хүллэжэ һургаха даабаритай байба. Өөрынгөө нохойе голдонь табяа һааб даа. Түрүүшээр Луна, Мальчик гэжэ нохойнуудайнь залхуурха һанаатай байхадань, Медведь шүдэнэйнгөө хурсые шалгажа, нүгөөдүүлэйнгээ хүзүүнүүдтэнь аһалдаад, нэгэ хэды дахин үрзэгэнүүлээд абаба. Тэдэниинь гансата номгоржо, залхуурхаашье болёод, аһан шадалаараа шаргаяа шэрэдэг болоо бэлэй.

...Манайхин добтолгодо оробо. Үбэлэй хүйтэн, гүнзэгы саһан, дайсанай шанга буудалга урагшаа дабшаха замдань һаад табина. Иван нохойнуудаа дахуулан, добтолгошодой арадань ябана. Шархатаһан нэгэ сэрэгшэ унашаба. Иван дабгээд, тэрээндэ дүтэлбэ. Тэрэнь үнөөхи тээмэндэ зэргэшээ гурбан нохойгоор гүйлгэхэ дуратай сэрэгшэ байшоо. Минын түгдэрхэйнүүдээр толгой, хүл руугаа шархатанхай, мэдээгүй хэбтээ һэн. Сэрэгшын шархыень уяһан хойноо тэрэнээ болгоомжотойгоор шарга дээрэ хэбтүүлжэ, хушаад, «урагшаа!» —гэжэ нохойнуудаа хашхархатайнь сасуу хажуудань үхэр буугай һомон тэһэршэбэ. Нохойшон шархатагшые бэеэрээ халхаляжа абарһан юм. Минын түгдэрхэйнүүд Иванай дэгэлые хэдэн газараар нүхэлжэ, нэгэниинь Медведь нохойнь шэхые сүмэ гарашаһан байгаа. Тэрэнэйнгээ шархыень ябууд дундаа уяад, нохойнуудаа яаруулба.

Ойн захада медицинскэ пункт харагдашаба. Санитарнуудай шархатагшые буулгажа, тэлүүр дээрэ хэбтүүлхэдэнь, тэрэ нюдөө нээгээд:

— һайн даа, аБарһыетнай хэзээшье мартахагүйб!—гэжэ шэбэнээ һэн.

һөөргөө бусажа ябахадаа нохойшон һомотой хайрсагуудые, хажуудань алуулшаһан һомо шэрэгшые харажархиба. Удаан бодолгото болонгүй, Иван һомонуудые өөрынгөө унаада ашаад, ротоёо хүсэһэн юм. Эгээл саг соонь ерэбэ,—һомонууд дууһахаа байгаа бшуу.

Энэ үдэр соо тэрэ шархатаһан 14 сэрэгшые байлдаанай газарһаа шэрэжэ гаргаа һэн. Иимэ ушарнууд саашадаашье али олон дайралдаа һааб даа. Дайсантайшье улаан нюураараа уулзаха ушар тудадаг һэн. Теэд дүршэлтэй сэрэгшэ эдэ ушарнуудта мэгдэн, тэбдэнгүй илажа гарадаг байгаа.

Тиигээдшье 1945 оной илалтата хабар ерэбэ. Иван Дробница түрэл оронойнгоо, Польшын газар дайдаар хэды ута зам гаталжа, хүшэр хүндэ хэды олон байлдаануудта хабаадаа гээшэб?!

...Берлиндэ дүтэлжэ, стрелково полкнь һүүлшынгээ хүндэ добтолгодо оробо. Санитарна зэргэшээ энэ үдэр оройдоошье амарбагүй. Шархатагшад дээрэ дээрэһээ олошорно. Холошье шэрэлтэгүй, ехэ хотын нэгэ квартал соо тэдэнэр туялалдаа ха юм. Гэрнүүдэй ханын захаар Иванай хорожо ябатарнь, хажуудань минэ буужа, тэһэрэн гэхэдээ, эгээл тэрэ финскэ дайнда шархатаһан хүлдэнь түгдэрхэйнүүд шаагдашаба. Дробница тэргэдээ мүлхи мүлхиһөөр дүтэлжэ, арай шамай дээрэнь гараһан юм. Гэбэшье тэрэ тээ дүтэхэнэ хэбтэжэ байһан шархатаһан лейтенантые обёороод, тэргээ тиишэнь залаба. Бэе бэедээ туһалалсан, хоюулаа арай гэжэ тэргэ дээрээ багтаһан тэрэ хоёр медпункт тээшэ шэглэбэ.

Иван Дробница болон тэрэнэй дүрбэн хүлтэй дайшалхы нүхэр сэрэгэйнгээ замые тиигэжэ түгэсхөө бэлэй. Тэдэнэр бүхыдөө хоёр мянга гаран шархатаһан сэрэгшэдые абарһан, хэдэн зуугаад тонно һомо хэрэгсэлнүүдые зөөһэн байна.

1945 ондо Москвада болоһон Илалтын жагсаалай үедэ сэрэгэй нохойнуудые харууһалдаг Улаан Одоной орденто Түбэй һургуулиин түлөөлэгшэдтэй хамта младша сержант Иван Дробница Улаан талмайгаар алхалан гараа һэн.

Тэндэ эзэнэйнгээ нюур руу харан-харан Медведь гэжэ нэрэтэй дайшалхы үнэн нүхэрынь ябалсаһан юм.

С. ГАВРИЛОВ,
отставкада гараһан полковник.

Москва хото.

ОРОНОЙМНАЙ ДАЛАЙН ФЛОДОЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

Петр I элдэб корабльнуудай түхэлнүүдые суглуулжа, коллекци хэдэг байһан. Полтавска тулалдаанай эхилхын урдахана тэрэ коллекциеэ 1709 ондо Адмиралтейсвын мэдэлдэ дамжуулһан гэхэ. Тэрэнь тус коллекциие бүгэдэ флодой, гүрэн түрын удха шанартай болгохо гэһэн холын хараатай байһан хаш. Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо ороноймнай эгээл үнинэй музейнүүдэй нэгэн — Улаан Одоной орденто Түбэй музей намтараа эхилдэг түүхэтэй юм. Мүнөө эндэ тэрэ музей тухай хэдэн үгөөр хөөрэхэмни.

Музейдэ хэдэн зуу мянган зүйл хадагалагдадаг. Корабльнуудай түхэлнүүдые, сэрэгэй техникэ ба зэр зэбсэгүүдые, корабльнуудай добтолгодо ороходоо үргэдэг тугууд, флодто алба хэгшэдэй болон далайда тамарагшадай, тулалдаанда шалгарһан баатарнуудай болон революционно үйлэ хэрэгтэ хабаадагшадай абажа ябаһан хэрэгсэлнүүдые тус музейдэ хаража болохо юм. «Ородой флодой үбгэн эсэгэ» гэжэ нэрлэгдэһэн Петр I хаанай барижа, хэрэглэжэ ябаһан эд хэрэгсэлнүүд, ородой флодой түрүүшын илалтанууд тухай хөөрөөн бүришье һонирхолтой байдаг.

Музейдэ табигданхай бүхы зүйлнүүд эсэгэ оронойгмнай далайда тамарагшадай, мүн дэлхэйн океаниие шэнжэлгэдэ оруулһан хубита тухай эли тодоор хөөрэжэ үгэнэ. Дэлхэйе тойрон тамарагшадай замай болон тэдэнэй географическа нээлтэнүүдэй картанууд, элитэ тамарагшад И. Ф. Крузенштерн, Ю. Ф. Лисянский гэгшэдэй портредүүд, Антарктидые нээһэн Ф. Ф. Беллинсгаузен болон М. П. Лазарев гэгшэдэй бюстнүүд олоной үзэмжэдэ табяатай.

Севастополиие хамгаалга болон «Варяг» гэжэ крейсерэй баатаршалгада хабаадагшадай хэрэгсэлнүүд Эсэгэ оронойгмнай алдарта түүхые һануулдаг байна.

Ородой гурбан революцида хабаадаһан сэрэгэй морягуудай намтар тухай олон тоото витринэнүүд хөөрэнэ. Эндэ броненосец «Потемкиной» тамга болон улаан тугынь харахат. Тэрэл туг доро лейтенант П. П. Шмидт «Свирепый» тэжэ миноносец дээрэһээ 1905 ондо тэмсэлэй залуурынь болоо һэмнай.

Петроградтахи зэбсэгтэ буһалгаанда ба граждан дайнда хабаадаһан Балтиин далайн морягуудай хубиинь хэрэгсэлнүүд мүн лэ эндэ байдаг юм.

Музейн саашанхи экспонадууд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн тухай хөөрэнэ. Флодой 500 гаран эрэлхэг сэрэгшэд Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна. Тэдэнэй дундаһаа долоониинь хоёрдохёо герой болоһоншье алдартай.

Музейн нэгэ зал соо «И-16» түхэлэй самолет-истребитель байдаг юм. Хойто далайн уудамда ниидэһэн летчик, Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хоёр дахин хүртэһэн Б. Ф. Сафонов совет далайн авиациин летчигуудай дундаһаа эгээл түрүүлэн, дайсанай самоледые унагааһан намтартай.

Мүнөө үеын сэрэгэй морягуудай ажабайдал тухай музейн удаадахи залай материалнууд хөөрэдэг.

Музей крейсер «Аврора», «Кронштадай бүхэлэлтэ», «Чесмендэхи илалта», «Ажабайдалай харгы» гэжэ нэрлэгдэһэн дүрбэн филиалтай юм.

Тус музейдэ дүн хамта 650 гаран мянган нэрэтэй элдэб зүйл тоологдодог. Тэдэнэйнь дунда 1,5 мянган корабль, 2,5 мянган тугууд, тиихэдэ орден, тэмдэг, зэбсэг, документ; зураг, макет, скульптура гэхэ мэтэ айхабтар олон юм. Хойто зүгэй Далайн Флодой медицинскэ албанай начальник байһан генерал-майор Антон Бадмаевич Зандановай фото-зурагшье музейдэ үлгөөтэй байдаг.

Жэлһээ жэлдэ үдэр бүри хэды олон совет хүнүүд, айлшадшье тус музейе харахаяа ороноб даа. Оронойнгоо түүхые мэдэхэ болохо, нэрэ хүндыень сэгнэжэ һураха, Эхэ орондоо улам дуратай, үнэн сэхэ байхаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ музейн үүргэ айхабтар ехэл.

В. ГРИЦКЕВИЧ,
СССР-эй Географическа бүлгэмэй бодото гэшүүн.

Ленинград.

ВЕТЕРАНУУДАЙ ХУБИТА

Дайнай дарита гал дүлэн соогуур ябажа, хархис нохосуудые даралсаһан хүнүүдтэ манай совет орон доторхи амгалан байдал юунһээшье үнэтэй. Бидэнэй ажабайдалай, зол жаргалай түлөө ами наһаяа хайрлангүй дайлалдаһан хүнүүдэй урда малгайгаа абажа, доро дохихо хүсэл түрэдэг.

Дайнай ветеранууд, дайнда хабаадалсаһан хүнүүд манай нютагта тимэшье үсөөн бэшэ. Тэдэнэрнай мүнөөшье совхозойнгоо ажал хүдэлмэридэ оролдосотойгоор хабаадалсахынгаа хажуугаар Эхэ оронойнгоо амгалан тэнюун ажабайдалай түлөө һанаата болоһоор.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда фашис нохосуудые дараһаар 39 жэлэй Илалтын һайндэртэ зорюулагдаһан баярай митинг дээрэ дайнай болон ажалай ветеранууд үтэ хэлэхэдээ, Эб найрамдалай, үүлэгүй огторгойн хододоо мандан байхые хүсөөд, Эб найрамдалай жасада хүдэлжэ олоһон гү, али тэдхэмжынгээ мүнгэнһөө үгэхэ тухай дурадхал оруулаа һэн.

Совхозой үнинэй хүтэлбэрилэгшэ, дайнай болон ажалай ветеран, мүнөө бэлэдхэлэй пунктые даагшаар ажаллажа байһан Алексей Тимофеевич Солхонов энэ һайн, һайхан хэрэгэй эхи табиһан юм. Тиигэжэ совхозоймнай 9 ветеран Эб найрамдалай жасада мүнгэ оруулха гэһэн үүсхэл гаргаа. Энэ хэрэгынь агуухэ Илалтын мандаһаар 40 жэлэй ойн хүндэлэлдэ зорюулагдана.

Георгий Каменданович Моросов бүхы наһаараа түрэл ажахыдаа хүдэлжэ ябаһанаа, наһанайнгаа амаралтада гарабашье, миин һуунагүй, мүнөө үедэ һүниин харуулшанаар ажаллана. Дайшалхы нүхэрэйнгөө энэ һайхан үүсхэлыень Георгий Каменданович халуунаар дэмжэжэ, 100 түхэриг мүнгэ Эб найрамдалай жасада оруулаа. Үүсхэл гаргагша Алексей Тимофеевич Солхонов мүн лэ 100 түхэриг һомолһон байна.

Дайнай ветеранууд М. У. Ухинов, Д. П. Пинтаев, А. Д. Пинтаев, А. Д. Цыбжитов, Н. Д. Аюшеев, С. Г. Доржиев, Ц. Ц. Перенгалаев, М. Г. Гуруев гэгшэд мүн лэ эб найрамдалай, амгалан байдалай түлөө мүнгэ һомолоо. Эдэ хүнүүдэй хүсөөр дүн хамта 545 түхэриг мүнгэн суглуулагдажа, ороной Эб найрамдалай жасада эльгээгдэбэ.

Нютагаймнай аха заха болохо эдэ хүнүүдэй эхилһэн энэ дэмбэрэлтэй хэрэг нигээд дүүрэхэгүй, харин бүри саашаа хүгжэн, бултанда хабаатай, айхабтар ехэ удха шанартай хэрэг болохонь лабтай.

Залуу үетэниие патриотическа, үзэл сурталай талаар хүмүүжүүлгэдэ, дайнай ветерануудай гаргаһан үүсхэл ехэхэн нүлөө үзүүлжэ шадаа.

Ц. ЦЫБИКОВ,
Хэжэнгын районой Загаһатын совхозой партийна организациин секретариин орлогшо.

ЗУН — АМАРАЛТЫН ХАҺА

Үйлэдбэриин «Бурятавторемонт» нэгэдэлэй аяншалгын «Березовая роща» гэдэг баазада зунай амаралтын хаһа түлэг дундаа үнгэргэгдэжэ байна. Тус баазада ажалшадай амарха, бэеынгээ элүүр энхые һайжаруулха эрхэ байдал түхеэрэгдэнхэй. Спортивна талмайнууд, нуур дээгүүр тамарха онгосонууд бии. Хүдэлмэришэд ехэнхидээ үхибүүдтэеэ хамта ерэжэ амардаг. Заводой 400-гаад эрхим хүдэлмэрилэгшэд, тэдэнэй гэр бүлынхид «Березовая роща» гэдэг аяншалгын баазада байгша зун амарха юм.

Хэдэн жэлэй урда Онохойн модоной комбинадта нээгдэһэн профилактори республикын ажалшадай дунда мэдээжэ болонхой. Эндэ ерэһэн хүнүүд зүүгээр хадхуулжа аргалуулдаг, физиоэмнэлгэ гарадаг, шабараар жэн табюулдаг. Һара бүхэндэ табяад хүн эндэ амардаг юм. Июль һарада профилакторидо хорин табан залуу эхэнүүд үхибүүдтэеэ хамта аргалуулна, амарна. Амаралтын талаар энэ профилактори комбинадай ажалша эхэнэрнүүдтэ һайшаагдаба. Тиихэдэ хүдэлмэришэдэй үхибүүд Котокель нуурта, пионерэй лагерьнуудта, элүүржүүлгын талмайнуудта, нютагайнгаа һургуулинуудта амаруулагдаха юм. Предприятиин хүдэлмэрилэгшэд яһала холуур аяншалдаг болоо. Жэшээнь, июль һарада тус коллективэй түлөөлэгшэд Анапа, Сочи, Севастополь болон Украинын бусад хото городуудаар аяншалха юм.

* * *

Улаан-Үдын авиационно заводой мянгаад хүдэлмэришэд Котокель нуурай эрьедэхи баазада амарна. Байгаалида дуратай олохон хүнүүдэй дурые энэ үзэсхэлэн һайхан газар татадаг юм. Тэндэнь ууҗам һаруул байранууд, столово, нааданай таһалга, онгосонууд бии. Заводой профсоюзай комитет хүдэлмэришэдэй амаралтые эмхидхэлгэдэ, тэдэнэй элүүр энхые хамгаалгада саг үргэлжэ анхарал хандуулдаг юм. Аяншалгын бааза дээрэ хүн зоной амаралтын бүхы гаргашануудые предприяти өөртөө даажа абана. Нээрээшье, хүн бүхэн арбан хоёр үдэрэй туршада путевкоор амархадаа, оройдоол долоон түхэриг түлэдэг гээшэ. Үшөө тиихэдэ «Аршаан», «Горячинск» гэжэ курортнуудта энэ предприятиин хүдэлмэришэдэй амарха, байрлаха байшан гэрнүүд бии. Мүн һара бүхэндэ зуугаад хүдэлмэришэн заводой профилакторидо бэеэ һайжаруулна.

Н. ДАМБАЕВ.

ХУРЬГАДЫЕ ХАРУУҺАЛНА

Манай Бэшүүрэй райондо һурагшадай ажалай ба амаралтын 13 лагерь нээгдэнхэй. Тэдэнэй 12-ынь типовой проектээр баригдаһан. Мүнөө жэлдэ Калининай нэрэмжэтэ колхозой правлени 40 хүнэй һууритай үхибүүдэй шэнэ лагерь барижа, ашаглалгада оруулаа.

Һургуулиин лагерьнуудта зунай һайхан сагта 800 гаран һурагшад амархынгаа хажуугаар ажаллажа, түрэл колхоз, совхоздоо ехэ туһаламжа үзүүлнэ. Гадна һурагшадай үйлэдбэриин бригадануудта 1190 үхибүүд хүдэлнэ. Тэдэнэй олониинь лесничествэнүүдтэ хамһалсажа, шэнэ модонуудые һуулгана. Мүнөө жэлдэ манай һургуулинуудай һурагшад түрүүшынхиеэ хурьгадые даажа абаад харууһална. Шэбэртын, Хэрээтын, Охин-Булагай һургуулинуудай һурагшад хурьгадые түлжүүлгээр Бэшүүрэй, Охин-Булагай совхозуудта, «Дружба» колхоздо туһалжа байнхай. Эдэнэр сүүдхэ бүхэндэ дундa зэргээр 100—120 грамм хүрэтэр хурьгадай шэгнүүр нэмээһэн байна. Еланай дунда һургуулиин һурагшад үбһэ хуряалгада хабаадана. Поселиин һургуулиинхид 18 га талмай дээрэ тэдэнэр овощ ургуулна. Тэндэнь капуста, морхооб ба огородой бусад ургамалнууд бии. Энэ һургуулиин һурагшадай хүсөөр 118 гектарта обёос таригдаа. Тэрэ газарай 78 гектарыень үхибүүд ооһэдөө хахалһан юм. Хонинной нооһо хайшалалгада һурагшад олоороо хабаадажа, бүхыдөө 30 мянган хонин хайшалаа. Мүн тэдэнэй хүсөөр 280 центнер набшаһата тэжээл мүнөө үедэ бэлдэгдээ.

А. НИКУЛИН.

ҮБШЭ ТАЙЛБАРИЛДАГ МЭРГЭЖЭЛТЭД

Республикымнай онкологическа диспансерэй дэргэдэ 1972 оной октябрь һарада радиоизотопно лаборатори нээгдэһэн байна. Теэд энэ лабораториин ямар зорилготойгоор, юундэ нээгдэһэн ушарые олондо зүбөөр, ойлгуулха хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, хүдөө нютагуудһаа ерэһэн хоёр хүнэй нэгэ иимэ хөөрэлдөө дурадхая.

Нэгэдэхи нюур:—Бөөрэмни юумэ агша гү, али юун юм, нюргамнил ходо үбдэдэг. Манай доктор нилээн аргалаа. Балай һайн болоногүйб. Докторто город эльгээһэниинь, онкологическа больницада шалгуулхаш гэбэ. Тэндэнь оошорой ехэ гээшэнь аргагүй. Һара болоод ерэхэ гүүлээб. Тэрэл муухай рак үбшэниинь лэ байжа болоо ха, оошоройнгоо хүрэжэ ерэтэр һалагдаха тооной болохонь ха даа, —гээд айхабтар хүндөөр һанаа алдаба.

Хоёрдохи нюур:—Үгы иихэдээ яагаа эртээнһээ хуби заяагаа шиидхээ хүмши. Эртэ танигдаһан рак үбшэн мүнөөш аргалагдадаг болонхой ха юм. Мүнөөнэймнай докторнууд, эрдэм ухаанай хүгжэлтэ урданайхитай, нүхэр, жэшэхээр бэшэ даа. Дэмы сэдьхэлээ бү зобоо. Хүн гээшэш сэдьхэлэй үбшэнһөө бүри муудадаг ха юм.

Тус лабораториие даагша, медицинын эрдэмэй кандидат С. А. Спасовта энэ хөөрэлдөөн тухай дурдаһамнай, энезбхилэн:

— Хүн зоноймнай манай албаниие тон буруугаар ойлгодог байһаниие энэ жэшээ баримта тон элеэр гэршэлнэ. Бидэ энээниие үнинэй мэдэгшэбди. Тиимэһээ бидэнэй хүдэлмэри тухай олондо хөөрэхэ гэһэн хүсэлыетнай ехэтэ һайшаанабди. Манай лабораторидо эльгээгдэһэн үбшэнтэн һэргылэнги, айнги хэбэртэй ерэдэг. Тэрэмнай гансал бидэнэй ажалые ойлгодоггүйн хойшолон болоно. Радиоизотопно лабораториин коллектив хүнэй үбшэн таниха гэһэн лэ ганса зорилготой юм. Бидэ үбшэ аргалдаггүйбди. Жэшээнь, тэрэ хоёр хүнэй хөөрэлдөөн тухай. Үбшэнтэнэй үнэхөөрөө бөөрэнь үбдэнэ гү, ямараар тэрэнь хүдэлнэб гэжэ бидэ тодоор элирүүлхэ арга боломжотойбди. Бөөрэ болон бусад органуудые мүнөө үеын медицинын орёо нарин аппарадуудай хүсөөр шэнжэлэн шалгадагбди. Венгриһээ асараһан «Сканер» гэжэ аппарат, радиограф, радиометр, радиоциркулограф гэжэ аппарадууд манда бии. Энэ жэлдэ компьютертэй гамма-камератай болобобди. Энэмнай хадаа дэлхэйн медицинын һүүлэй үеын түйлай ехэ түйлалта гээшэ. Энээн дээрэ врач аппарат хоёр хөөрэлдэжэ байха жэшээтэй юм. Иимэ аппарат Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй гурбахан лэ городто бии гээшэ, тэрэ тоодо Улаан-Үдэдэ. Энээнээ һаяын сагта хэрэглэжэ эхилхэ зорилготой байнабди.

Үшөө тиихэдэ хариин оронуудһаа— ФРГ болон Америкэһээ, радиациин талаар эдэбхи ехэтэй тусхай бодосуудые абадагбди. Тэдэнэйнгээ хүсөөр шуһанай гүнзэгы шэнжэлгэ хэнэбди. Богонёор тобшолол хэхэдэ, элдэб аппарат, прибор болон бодосуудай хүсөөр лэ манай лабораторидо үбшэн зүбөөр танигдадаг гээшэ. Тиимэһээ хүнүүд манда ерэхэдээ, айнгүй харин үбшэеэ зүб танюулхам гэжэ һанаха, баярлаха зэргэтэй.

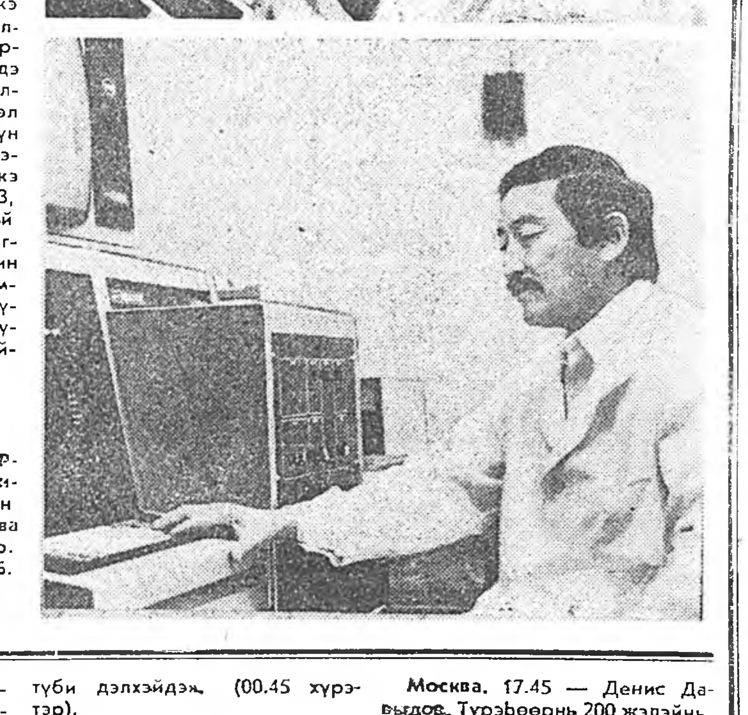
— Станислав Аполлонович, энэ ехэ техникыетнай хэн шалгадаг, заһабарилдаг юм? Коллектив тухайгаа хөөрэжэ үгыт?

Владимир Григорьевич Кочнев гэжэ урдаа хараха инженертэй зомди, тэрэмнай аппарадуудые тодхохоһоо эхилээд лэ бүхы хангалгынь хэдэг хүмнай гээшэ. Саашань хэлэхэдэ, коллективтэмнай мүнөө 11 хүн. Анха эхилхэдээ, 2—3 хүн һэмди. Коллективнай коммунис ажалай ударнигай нэрэ зэргэтэй. Намһаа ондоо 3 врач бии. Институтда хамта һураһан нүхэрни, нэгэдэхи категориин врач Виктор Бадмаевич намтай хүдэлнэ. Гурбадахимнай—Галина Александровна Манжеханова, хоёр сестрамнай: Евгения Эрдынеевна Цыбикова, Валентина Антоновна Гасанова хоёр «СССР-эй элүүрые хамгаалгын отличник» гэһэн тэмдэгтэ хүртэнхэй. Иимэл мэргэжэлтэд эндэ хүдэлжэ байдагбди даа. Манай лаборатори Росси доторөө хүсэ ехэтэй, түрүү лабораторинуудай тоодо ородог юм,—гээд хөөрөөгөө тэрэ түгэсхэбэ.

Ядерна медицинэһээ үндэһэтэй радионуклидна диагностико гэжэ наука миил гушаад жэлэй саада тээ бии болоһон түүхэтэй юм. Манай республикын ниислэл хотодо нээгдэһэн радиоизотопно лабораторидо 12 жэлэй хугасаа соо ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хэгдээ гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Жэшээ болгон, хэдэн тоо, баримта дурдая. Хэрбээ 1973 ондо эндэ миин 621 хүн үбшэнөө шалгуулһан байгаа һаа, арбан жэл үнгэрөөд байхада, 7212 хүн болоһон байна. Дүн хамта хэдэн шэнжэлгэ хэгдээб гэжэ харабалнай, 1973 ондо—1043, 1983 ондо—10.620. Тэрэнэй 3593-ниинь хүнэй бөөрэдэ хэгдэһэн шэнжэлгэ болоно. Харин һаяын сагта ашаглагдаха компьютертэй гамма-камерын хүдэлхэдэ, шэнжэлгын талаар бүри ехэ алхамай хэгдэхэнь найдамтай.

В. ТОКТОХОЕВА,
манай корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. СССР-эй элүүрые хамгаалгын отличнигууд-лаборантнууд (барүун гарһаа) Евдокия Доржиева Валентина Гасанова хоёр. 2. Врач-радиологдиагност В. Б. Бальчинов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Бултанай хүдэлмэри» — түрүү бэшэг. «Фермэ бүхэндэ — гүйсэд хүрэхэ тэжээл» — материалнуудай суглуулбари. «Саг луговодуудые шамдуулна» — В. Трухинай статья. «Эзэн бусаар хандана» — С. Убеевэй статья. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол.

Хоёрдохи хуудаһанда: Нэгэ процентээр ехэ, хахад процентээр хямда. «Үндэһэгүй шиидхэбэри» — М. Кибальнигай статья. Табан жэлэй түрүүшүүл. «Зорнһондоо хүрэхэ» — А. Тихоновецэй статья. Анхарагты: түрүү дүй дүршэл. «Бригадна подрядаар почто тараaха» — К. Григорьевагай корреспонденци.

Гурбадахи хуудаһанда: Уншагшад темэ дурадхаба. «Хүшөөнүүдые бү мартаял» — А. Петрунин А. Субботин хоёрой бэшэһэн статья. ТАСС-ай корреспондентнүүдэй хилын саанаһаа эльгээһэн материалнууд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: Шэнэ һониһүүд. Бидэ ямараар амарнабибди. «Шунгадаг газар, халуун, амарагшад тухай» — А. Тарасовай статья.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время» 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — Концертын залда — һурагшад. 10.35 — «Ан амитадай байдал». 11.35 — «Методическа зүбшэл» — баримтата фильм. 11.55 — «Дьявол во плоти». (3 сери). 12.50 — Һүүлэй һонин. (12.55 хүрэтэр). 15.15 — һүүлэй һонин. 15.35— Баримтата телефильмнүүд. 16.00 — «...16-тай, тэрээнһээ аха». 16.50 — Четыре танкиста и собака». «Ворота» (20 сери).

Улаан-Үдэ, 17.45 — «Байгал». 17.55 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 18.10 — «Пригородный» совхозой ажалшадай Буряадай АССР-эй Гостелерадиогой арадай инструментнүүдэй оркестрэй коллективтэй уулзалга. Хүгжэмтэ программа 18.50 — «Байгал». 19.10 — Партиин шиидхэбэринүүдтэй тааралдуулан. «Ажахын экономическа албан».

Москва. 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ». 20.00 — «Хүн ба хуули». 20.35 — «Манай саад». 21.05 — «Дьявол во плоти». (4 сери). 22.00 — «Время». 22.35 — «Камера дэлхэй руу харана». 23.35— А. Петуховой хүтэлбэри доро эстрадно-симфоническа оркестрэй концерт. 00.05 — «Олзотой хэрэг» — баримтата фильм. 00.25 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ». (00.45 хүрэтэр).

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.20 — «Агаарһаа хүнгэн» — эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 10.20 — «Братушка» — уран һайханай фильм. 11.35 — «Эжын һургуули». 12.05 — «Виктор Астафьев»— баримтата фильм. 12.35 — Испан хэлэн. 13.05 — «Заколдованный мальчик» — мультфильм. 13.50 — «Повесть о неизвестном актере» — уран һайханай фильм. 15.10 — Кабардино-Балкариин телевидениин программа. 16.10 — «Революциин дуун». 16.35 — һүүлэй һонин. 16.40 — 17.45— Забһарлал.

Москва. 17.45 — Денис Давыдов. Түрэһөөрнь 200 жэлэйнь ойдо. 18.30 — «Шатарай һургуули». 19.00 — Национальна восстаниин үдэртэ. «Кубатай уулзалга» — кино-шэнжэлэл. 19.30 — «Бидэ эзэдбди» — баримтата фильм.

Улаан-Үдэ. 19.45 — Соносхолнууд. 19.55 — «Эрэ тахяагай тээрмэ». Кукланuудай республиканска театрай зүжэг. 20.40 — «Шэдитэ туруунуудай түбэрөөн» — киноочерк.

Москва. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.20— Спидвейгээр дэлхэйн чемпионат. 22.00 — «Время». 22.35— «Хилэ сахигшад» — уран һайханай фильм. 24.00 — Велоспортоор СССР-эй чемпионат (00.15 хүрэтэр).

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62. отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов —2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие— 2-35-95 отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Госу[...]ственного комитета Бурятской АССР [...] делам издательств, полиграфии и к[...]ной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, [...] Н-02488. Заказ № 171. Индекс 04[...]